

BOSNA I HERCEGOVINA
VIJEĆE MINISTARA
DIREKCIJA ZA EKONOMSKO PLANIRANJE

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА
САВЈЕТ МИНИСТАРА
ДИРЕКЦИЈА ЗА ЕКОНОМСКО ПЛАНИРАЊЕ

BOSNIA AND HERZEGOVINA
COUNCIL OF MINISTERS
DIRECTORATE FOR ECONOMIC PLANNING

Strateški okvir institucija Bosne i Hercegovine do 2030. godine

Sarajevo, novembar/studeni 2022. godine

**Strateški okvir institucija
Bosne i Hercegovine do 2030. godine**

Sadržaj

<i>Pregled tabela i grafikona.....</i>	<i>4</i>
<i>Skraćenice .....</i>	<i>5</i>
<i>I. Uvod.....</i>	<i>6</i>
<i>II. Situaciona analiza .....</i>	<i>8</i>
<i>Demografija i migracije.....</i>	<i>8</i>
<i>Zaposlenost.....</i>	<i>8</i>
<i>Makroekonomska stabilnost.....</i>	<i>10</i>
<i>Industrijska proizvodnja .....</i>	<i>12</i>
<i>Poljoprivreda i ruralni razvoj.....</i>	<i>13</i>
<i>Okoliš.....</i>	<i>13</i>
<i>Razvoj energetske potencijala.....</i>	<i>14</i>
<i>Transport.....</i>	<i>16</i>
<i>Digitalizacija.....</i>	<i>17</i>
<i>Obrazovanje.....</i>	<i>18</i>
<i>Siromaštvo i socijalna isključenost .....</i>	<i>19</i>
<i>Socijalna zaštita.....</i>	<i>21</i>
<i>Zdravstvena zaštita.....</i>	<i>22</i>
<i>Vladavina prava, sigurnost i osnovna prava .....</i>	<i>23</i>
<i>VIZIJA DO 2030. GODINE.....</i>	<i>26</i>
<i>III. Strateški ciljevi i prioritete .....</i>	<i>27</i>
1. STRATEŠKI CILJ: TRANSPARENTAN, EFIKASAN I ODGOVORAN JAVNI SEKTOR.....	28
1.1. <i>Prioritet: Unaprijediti funkcionalnost, transparentnost, efikasnost i</i> <i>odgovornost u institucijama VM BiH.....</i>	<i>29</i>
1.2. <i>Prioritet: Ojačati vladavinu prava, sigurnost i osnovna prava .....</i>	<i>30</i>
1.3. <i>Prioritet: Unaprijediti odgovornost u oblasti javnih finansija .....</i>	<i>31</i>
1.4. <i>Prioritet: Unaprijediti politike za slučaj prirodnih ili drugih nesreća</i>	<i>32</i>
2. STRATEŠKI CILJ: OSIGURATI ODRŽIV I PAMETAN EKONOMSKI RAZVOJ.....	35

<i>2.1. Prioritet: Poticajno okruženje za razvoj.....</i>	<i>36</i>
<i>2.2. Prioritet: Investiranje u savremenu infrastrukturu.....</i>	<i>37</i>
<i>2.3. Prioritet: Očuvati i unaprijediti stanje okoliša.....</i>	<i>38</i>
<i>2.4. Prioritet: Ubrzati tranziciju energetskog sektora i prilagođavanje na klimatske promjene .....</i>	<i>38</i>
<i>3. STRATEŠKI CILJ: DRUŠTVO JEDNAKIH MOGUĆNOSTI.....</i>	<i>42</i>
<i>3.1. Prioritet: Unaprijediti politike iz oblasti socijalne zaštite i rada i zapošljavanja u BiH.....</i>	<i>42</i>
<i>3.2. Prioritet: Unaprijediti politke iz oblasti obrazovanja.....</i>	<i>43</i>
<i>3.3. Prioritet: Unaprijediti politke iz oblasti zdravstva.....</i>	<i>43</i>
<i>IV. Okvir za provođenje, praćenje i izvještavanje.....</i>	<i>46</i>

Pregled tabela i grafikona

1. Tabela: Vještine, 2019	19
2. Tabela : Stope siromaštva prema statusu zaposlenosti nosioca domaćinstva.....	20
3. Tabela: Pokazatelji siromaštva i nejednakosti Bosne i Hercegovine, 2011. i 2015.	20
4. Tabela: Indeks percepcije korupcije BiH i zemalja komparatora, 2019.....	25
1. Grafikon: Kretanje BDP-a po zemljama u 2020. godini u % g/g.....	10
2. Grafikon: Udjeli BDP-a izdvojeni za istraživanje razvoj u BiH, uključujući susjedne zemlje	12
3. Grafikon: Udio kvalificirane radne snage u ukupnoj radnoj snazi u BiH, uključujući susjedne zemlje.	18
4 . Grafikon: Prosjek završenih godina školovanja.	18
5. Grafikon: Problemi sa stambenom jedinicom sa kojima se susreću domaćinstva.....	21
6. Grafikon: Svjetski projekt pravde, Indeks vladavine prava, Bosna i Hercegovina 2020. ...	24

Skraćenice

ADSL – Asimetrična digitalna pretplatnička linija	NAP – Plan prilagođavanja na klimatske promjene (National Adaption Plan)
APD – Anketa o potrošnji domaćinstava	NDC – Utvrđeni doprinos (Nationally Determined Contribution)
BD – Brčko Distrikt	NECP – Nacionalni energetske i klimatski plana (National energy and climate plan)
BDP - Bruto domaći proizvod	OECD – Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development)
BHAS – Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine	PISA - Program za međunarodnu procjenu postignuća učenika
BiH – Bosna i Hercegovina	PM – čestica zagađenja
CBBH – Centralna banka Bosne i Hercegovine	RCC – Regionalno vijeće za saradnju
COR / SDG – Ciljevi održivog razvoja (Sustainable development Goals)	RS – Republika Srpska
DEP – Direkcija za ekonomsko planiranje Bosne i Hercegovine	SZO / WHO – Svjetska zdravstvena organizacija (World Health Organization)
EK – Europska komisija	UN – Ujedinjeni narodi (United Nations)
ERP / PER – Program ekonomskih reformi	UNDP – Razvojni program Ujedinjenih nacija (United Nations Development Programme)
EU – Europska unija (European Union)	UNFCCC - Okvirna konvencija Ujedinjenih naroda o promjeni klime (United Nations Framework Convention on Climate Change)
EUROSTAT – Statistički ured Europske unije	UNSD – Statistički ured Ujedinjenih nacija (United Nations Statistics Division)
FBiH – Federacija Bosne i Hercegovine	VM BiH – Vijeće ministara Bosne i Hercegovine
FTTH – Optičko vlakno do prebivališta (Fiber to the Home)	WJP – Svjetski projekat pravde (World Justice Project)
GHG - Stakleničkih plinova (Greenhouse gas)	WTTC - Svjetsko vijeće za putovanja i turizam (World Travel and Tourism Council)
IEA – Međunarodna agencija za energetiku (International Energy Agency)	
ILO – Međunarodna organizacija rada (International Labour Organization)	
KM – Konvertibilna marka	
LE – Očekivani životni vijek (Life expectancy)	
MFT – Ministarstvo finansija i trezora Bosne i Hercegovine	

I. Uvod

U septembru 2015. godine Bosna i Hercegovina, zajedno s 192 države članice Ujedinjenih naroda, obavezala se da će provesti Agendu 2030 za održiv razvoj, koja se sastoji od 17 ciljeva održivog razvoja i 169 podciljeva. Ciljevi održivog razvoja predstavljaju transformativni plan za stvaranje bolje i održive budućnosti za cijeli svijet. Oni se bave globalnim izazovima s kojima se cijeli svijet suočava, uključujući siromaštvo, nejednakost, klimatske promjene, degradaciju okoliša, prosperitet, mir i pravdu.

Održivi razvoj je u samom centru politika Europske unije i njenih država članica, a pristupanje Bosne i Hercegovine Europskoj uniji je sveobuhvatni prioritet za BiH. Aspiracije za članstvo ukazuju da se okviru Europske unije za praćenje ostvarivanja Ciljeva održivog razvoja i izvještavanje država članica trebaju načelno, primijeniti i u Bosni i Hercegovini.

Shodno tome, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je na 19. sjednici održanoj 29.10. 2020. godine, donijelo Odluku o imenovanju članova radne skupine iz institucija Vijeća ministara Bosne i Hercegovine za realizaciju aktivnosti ciljeva održivog razvoja i izradu dokumenta Strateški okvir institucija Bosne i Hercegovine za period do 2030. godine. Dokument će doprinijeti realizaciji ciljeva održivog razvoja i sadržavati portfolio usmjeravajućih ciljeva za izradu Srednjoročnog programa rada Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i srednjoročnih planova rada institucija Bosne i Hercegovine sukladno Odluci o postupku srednjoročnog planiranja, praćenja i izvješćivanja u institucijama

Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, broj 64/14).

Radna skupina se sastoji od 27 članova, predstavnika svih ministarstava na nivou institucija BiH i drugih relevantnih institucija. Institucije Bosne i Hercegovine su dužne osigurati implementiranje strateških ciljeva iz dokumenta kroz sve ostale relevantne strateške planske dokumente (sektorske strategije, srednjoročne planove rada i godišnje programe rada) sukladno važećoj regulativi. Na taj način će se doprinijeti realizaciji aktivnosti u svrhu dostizanja ciljeva održivog razvoja i provedbi Agende 2030 za održivi razvoj.

Usmjeravajući dokument za izradu strateškog dokumenta za institucije Bosne i Hercegovine bio je Okvir za realizaciju ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini¹. Vizija definirana u dokumentu Okvir za realizaciju ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini prihvaćena je na svim razinama vlasti.

Na temelju opšteprihvaćene vizije kao i mandata i nadležnosti institucija Bosne i Hercegovine, uz pomoć situacione analize (i SWOT matrice) definirana su tri strateška cilja i jedanaest prioriteta za institucije Bosne i Hercegovine. Strateški ciljevi definisani u ovom dokumentu koreliraju sa tri pravca održivog razvoja u Bosni i Hercegovini: 1) *Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom*, 2) *Pametnan rast*, 3) *Društvo jednakih mogućnosti* i dvije horizontalne teme koje se prožimaju kroz navedene pravce razvoja: *Ulaganje u ljudski kapital za budućnost* te princip *Niko ne smije biti isključen*, koji su identificirani kao ključni u Okviru

¹ Usvojen od strane Vijeća ministara, oba entiteta i Brčko Distrikta u 2021. godini

za realizaciju ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini.

Također, uzeti su u obzir važeći strateški dokumenti usvojeni od strane Vijeća ministara Bosne i Hercegovine kao i obaveze iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju Bosne i Hercegovine i Europske Unije. U obzir su uzeti i prioriteti i preporuke koje proizlaze iz dokumenta Europske komisije za BiH, Programa ekonomskih reformi

(ERP²) i drugih relevantnih međunarodnih organizacija i/ili istraživanja. Dokument se u dijelu situacione analize bazira na analitičkim podacima prikupljenim tokom pripreme godišnjeg Izvještaja o razvoju Bosne i Hercegovine za 2020. godinu³, koji je pripremila Direkcija za ekonomsko planiranje BiH, kao i doprinosu članova radne grupe. Definirani strateški ciljevi i njima odgovarajući prioriteti za institucije Bosne i Hercegovine su:

✓ **Strateški cilj 1: Transparentan, efikasan i odgovoran javni sektor**

Prioritet 1.1. Unaprijediti funkcionalnost, transparentnost, efikasnost i odgovornost u institucijama VM BiH

Prioritet 1.2. Ojačati vladavinu prava, sigurnost i osnovna prava

Prioritet 1.3. Unaprijediti odgovornost u oblasti javnih finansija

Prioritet 1.4. Unaprijediti politike za slučaj prirodnih ili drugih nesreća

✓ **Strateški cilj 2. Osigurati održiv i pametan ekonomski razvoj**

Prioritet 2.1. Poticajno okruženje za razvoj

Prioritet 2.2. Investiranje u savremenu infrastrukturu

Prioritet 2.3. Očuvati i unaprijediti stanje okoliša

Prioritet 2.4. Ubrzati tranziciju energetskog sektora i prilagođavanje na klimatske promjene

✓ **Strateški cilj 3. Društvo jednakih mogućnosti**

Prioritet 3.1. Unaprijediti politike iz oblasti socijalne zaštite i rada i zapošljavanja u BiH

Prioritet 3.2. Unaprijediti politke iz oblasti obrazovanja

Prioritet 3.3. Unaprijediti politke iz oblasti zdravstva

Struktura dokumenta je organizovana tako da je nakon uvoda (poglavlje I) u drugom poglavlju predstavljena situaciona analiza. U trećem poglavlju su prikazani strateški ciljevi i prioriteti institucija Bosne i Hercegovine koji su proistekli iz nadležnosti institucija BiH, (a usmjereni su na ostvariva-

vanju ciljeva održivog razvoja) kao i indikatori na osnovu kojih će se vršiti redovno praćenje i izvještavanje. Četvrto poglavlje predstavlja okvir za provođenje, praćenje i izvještavanje ovog dokumenta.

² www.dep.gov.ba, Program ekonomskih reformi za Bosnu i Hercegovinu

³ Direkcija za ekonomsko planiranje BiH: Izvještaj o razvoju BiH 2020. godina, www.dep.gov.ba

II. Situaciona analiza

Demografija i migracije

Kretanja populacije predstavljaju jedan od osnovnih izazova za održiv ekonomski razvoj ali i održivost zdravstvenog i penzionog sistema. Bosna i Hercegovina je u zadnjih 30 godina pretrpjela značajne demografske promjene. Prema posljednjem popisu stanovništva iz 2013. godine, u državi je živjelo 3,53 miliona stanovnika, dok je prema popisu iz 1991. godine taj broj iznosio 4,4 miliona stanovnika. Muškarci čine 49%, a žene 51% ukupne populacije. Prema popisu iz 2013. godine, prosječna dob ženskog stanovništva je iznosila 40,7 godina, a muškog 38,2 godine. Broj stanovnika u Bosni i Hercegovini se konstantno smanjuje od 2009. godine. Prema podacima BHAS za 2019. godinu⁴, u odnosu na 2009. godinu, broj stanovnika se smanjio za preko 350 hiljada.

Ovi trendovi postavljaju značajne društveno-ekonomske izazove za vlasti u Bosni i Hercegovini, posebno u pogledu planiranja politika zapošljavanja, obrazovanja i obuke te socijalne zaštite. Mnogi od tih izazova su analizirani u nedavnoj studiji Europske komisije *Scenariji demografskih podataka i ljudskog kapitala za 21. stoljeće*, koja predstavlja procjenu budućnosti djelovanja demografskih i migracijskih trendova za oko 200 zemalja. Ova studija je utvrdila da će se, ukoliko ekstremne demografske i migracijske projekcije budu tačne, broj stanovnika u Bosni i Hercegovini smanjiti za oko 73% u periodu 2015.-2060. godine. Prema podacima EUROSTAT-a, od 2000. godine, svake godine se u prosjeku 15.000 do 20.000 BiH državljana seli u EU.

Takve procjene naglašavaju značaj trenda „odljeva mozgova“ za ukupan ljudski kapital u Bosni i Hercegovini, što predstavlja ključnu prepreku za stavljanje ljudskog kapitala u funkciju održivog razvoja. S druge strane, velike migracije (posebno u bogatije susjedne europske zemlje) također mogu predstavljati i razvojni potencijal, posebno ako se ima u vidu relativno veliki priliv doznaka iz inostranstva koje BiH prima (više od 10% BDP-a), odnosno mnogo veći priliv nego priliv iz zvanične razvojne pomoći.

Zaposlenost

Tržište radne snage u Bosni i Hercegovini u zadnjoj deceniji karakteriše visoka stopa neaktivnosti, nezaposlenosti, a posebno dugoročne nezaposlenosti. Agenda 2030 i Cilj 8 Dostojanstven rad i ekonomski rast direktno su povezani sa unaprijeđenjem zapošljavanja.

Pored toga i drugi ciljevi održivog razvoja kroz svoje podciljeve doprinose povećavanju zapošljavanja a posebno kroz unaprijeđenje obrazovanja te gender ravnopravnog učešća na tržištu rada.

Anketna stopa zaposlenosti za Bosnu i Hercegovinu za 2020. godinu iznosila je 40,1%, te bilježi značajnu razliku među polovima (50,9% je stopa zaposlenosti muškarca, a 29,9% je stopa zaposlenosti žena). Prema administrativnim podacima, u 2020. godini u prosjeku je bilo 812.592 osoba zaposleno od čega su 350.010 bile žene. Ovo predstavlja smanjenje od 10.638 zaposlenih u odnosu na prethodnu godinu.⁵ Smanjenje administrativno zaposlenih je posebno primijetan

⁴ BHAS, Demografija, 2019

⁵ Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, Demografija i socijalne statistike, Zaposleni po djelatnostima, mart 2021 saopštenje 27. maj 2021 www.bhas.gov.ba

u oblasti prerađivačke industrije, trgovine, ugostiteljstva i hotelijerstva.

Najnižu stopu zaposlenosti imaju mladi 15-24 (21%). U pogledu nezaposlenosti, najveći problem u Bosni i Hercegovini je što je nezaposlenost strukturne prirode. To znači da najveći udio predstavljaju osobe koje su nezaposlene više od godinu dana. Pandemija koja je značajno utjecala na tržište rada bi dovela i do većeg broja registrovane nezaposlenosti. Istovremeno dok imamo povećanje nezaposlenosti, imamo i realni rast neto plata u Bosni i Hercegovini. Razlog za to može biti da većina otpuštenih radnika je imala neto primanja niža od prosječne plate, a „plaćenija“ radna mjesta su bila i otpornija na krizu. Velika razlika između anketno nezaposlenih i nezaposlenih koji su registrovani u biroima za zapošljavanje ukazuje na postojanje sive ekonomije što dodatno otežava kreiranje i implementiranje aktivnih politika zapošljavanja.

Prema dostavljenim podacima Agencije za rad i zapošljavanje Bosne i Hercegovine u aktivne i pasivne mjere zapošljavanja u Bosni i Hercegovini utrošeno je više od 193 miliona KM u 2020. godini, što predstavlja povećanje od skoro 40 miliona KM, koje je uslovljeno sa pandemijom Covid-19, budući da značajan udio predstavljaju izdvajanja na pasivne mjere. U aktivne politike zapošljavanja utrošeno je oko 77,64, što je za skoro 5 miliona KM manje nego u prethodnoj godini.

Nažalost, pandemija je pored zdravstvenog sektora značajno uticala na tržište rada tako da je u 2020. godini utrošeno više sredstava u pasivne politike i to za skoro 38 miliona. I dalje su u oba entiteta najpopularnije mjere koje se odnose na podršku zapošljavanja i rehabilitaciju, a za njom slijedi start-up poduzetništvo.

U Bosni i Hercegovini je i dalje popularan trend zapošljavanja u inostranstvu. Prema podacima Agencije za zapošljavanje BiH, Bosna i Hercego-

vina trenutno ima potpisane međudržavne sporazume o zapošljavanju sa Slovenijom, Srbijom i Katarom, te međuinstitucionalni Dogovor o posredovanju pri zapošljavanju radnika iz BiH u Njemačkoj na određeno vrijeme, a koji se odnosi samo na osobe sa završenom srednom medicinskom školom. Od navedenih sporazuma trenutno se implementiraju samo Slovenija i Njemačka, dok iz Katara i Srbije nema radnih ponuda. Od 2013. godine do kraja 2018. godine u Sloveniji je zaposleno 35.999 osoba (oko 70% su osobe od 30-45 godina).

Samo u 2019. godini, prema dostavljenim podacima Agencije za rad i zapošljavanje Bosne i Hercegovine, u Sloveniji je zaposleno 14.581 radnika, a u pandemijskoj 2020. godini skoro duplo manje odnosno 7.887. Dominantna starosna grupa je 25-29 a 99% zaposlenih u Sloveniji su muškarci. Rast je evidentan budući da je u četverogodišnjem periodu 2013-2016 u Sloveniji zaposleno 10.831, a za samo dvije godine (2017 i 2018) taj broj iznosi 35.999 osoba. U Njemačkoj u periodu 2013-2018. zaposleno je 4.552 medicinskih radnika preko Agencije za rad i zapošljavanje a oko 60% su osobe od 20-30 godina. Sa Slovenijom postoji odredba u ugovoru da osoba mora biti evidentirana u zavodu za zapošljavanje, dok sa SR Njemačkom taj uslov ne postoji. Sporazum sa Katarom se ne implementira jer nije definirana procedura za provođenje Sporazuma, te zbog toga nema ni radnih ponuda iz ove države.

Takođe, za Bosnu i Hercegovinu je i dalje karakterističan visok udio neaktivnog stanovništva, iako se on smanjio u 2020. godini. Anketa o radnoj snazi za 2020. godinu bilježi stopu aktivnosti od 47,7% što predstavlja povećanje od 5,6% u odnosu na prethodnu godinu. Ovo je najveće povećanje u pogledu stope aktivnosti i najveća aktivnost u Bosni i Hercegovini od kako se ona mjeri. Jedno od objašnjenja može biti i u metodologiji izrade Ankete o radnoj snazi.⁶

⁶ Naime, Anketa o radnoj snazi u Bosni i Hercegovini se u periodu od 2006. do 2009. godine provodila jedanput godišnje, u aprilu i njeno provođenje na terenu je trajalo dvije sedmice. Od januara 2020 godine Anketa o radnoj snazi se provodi kontinuirano, tokom cijele godine sa kvartalnom objavom podataka. Upravo u aprilu odnosno u drugom kvartalu je znatno niza

aktivnost u odnosu na treći kvartal i četvrti kvartal posebno radi poljoprivrednog sektora. Tako da to može biti jedno od objašnjenja za povećanje stope aktivnosti, jer je vidljivo i povećanje zaposlenosti u sektoru poljoprivrede. Na osnovu raspoloživih podataka ne možemo zaključiti da li je došlo do povećanja poljoprivredne aktivnosti radi pandemije, ili je ona

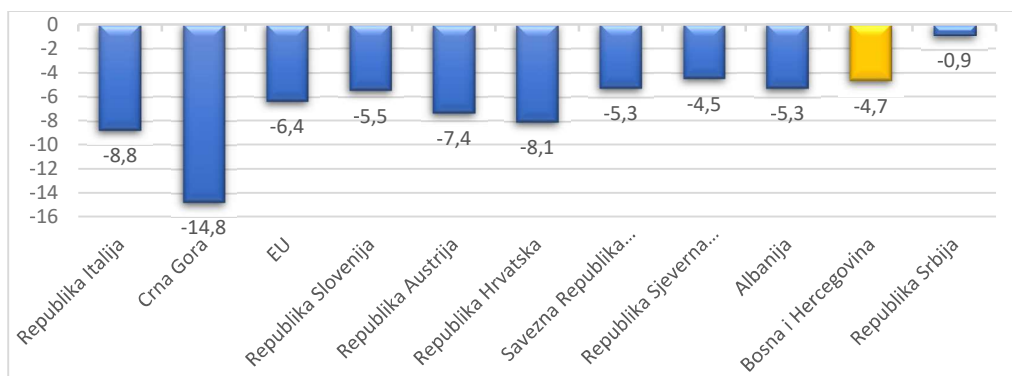
Iako je stopa aktivnosti najveća od kako se mjeri ona je i dalje niska u poređenju sa zemljama regiona, a posebno u poređenju sa Europskom Unijom, što znači da je potrebno upotrijebiti aktivacijske politike zapošljavanja sa posebnim fokusom za žene i mlade.

Osobe sa invaliditetom su i dalje posebno diskriminirane na tržištu rada jer i pored izdvajanja na aktivne politike zapošljavanja OSI, oni nemaju svuda omogućen fizički pristup poslu radi neprilagođenosti infrastrukture (trotoari, javni prevoz, razni objekti i javne ustanove).

Makroekonomska stabilnost

Makroekonomska ravnoteža je osnovni ekonomski cilj svake zemlje a prema dostupnim pokazateljima u posljednjih par godina može se zaključiti da makro stabilnost u BiH nije bila

1. Grafikon: Kretanje BDP-a po zemljama u 2020. godini u % g/g

Izvor: EUROSTAT i nacionalni statistički zavod

Ako se posmatra struktura privrednih kretanja u 2020. godine može se konstatovati da je pad BDP-a od 3,2%⁷ u Bosni i Hercegovini posljedica istovremenog pada kako agregatne ponude tako i agregatne tražnje što je osnovno obilježje negativnog ekonomskog utjecaja globalne pandemije virusa COVID-19.

BDP po stanovniku u BiH, (izražen u standardu kupovne moći) u 2020. iznosio 33% prosjeka EU 27, dok je stvarna individualna potrošnja po stanovniku (pokazatelj koji opisuje materijalnu dobrobiti domaćinstva) iznosila, 43% prosjeka EU.

ugrožena. Do 2020. godine je registrovan stabilan ekonomski rast uz smanjenje nezaposlenosti i deficita na tekućem računu, kao i zadržavanje javnog duga države u umjerenim okvirima.

Dosadašnje analize ekonomskog rasta u Bosni i Hercegovini su potvrdile da eksterne dinamike, odnosno privredna kretanja u vanjskom okruženju (Europska unija i region jugoistočne Europe) predstavljaju veoma važnu strukturnu odrednicu za kretanje bruto domaćeg proizvoda (BDP) u zemlji. U skladu s tim, širenje globalne pandemije COVID 19 tokom 2020. godine praćeno uvođenjem takozvanog zaključavanja ekonomija „lockdown“ veoma negativno se odrazila na ekonomska kretanja u svijetu, regionu i u konačnici i u Bosni i Hercegovini. Pregled kretanja BDP-a za 2020. godini prikazan je na sljedećem grafikonu.

Imajući u vidu da je Bosna i Hercegovina u vanjskotrgovinskom smislu gotovo u potpunosti orijentisana ka tržištima zemalja EU i regiona, ne iznenađuje činjenica da je ovaj segment privrede najviše pogođen krizom koju je izazvala pandemija. Tako je pad privredne aktivnosti u zemljama glavnim trgovinskim partnerima rezultirao slabljenjem izvozne tražnje za bh. izvoznim proizvodima i smanjenjem ukupne vanjskotrgovinske razmjene za oko 1/5 u odnosu na isti period prethodne godine. Prema podacima CBBH-a, Bosna i Hercegovina je u 2020. godini

bila i ranije prisutna samo nije bila u toj mjeri obuhvaćena Anektom o radnoj snazi radi primjenjivane metodologije.

⁷ Izvor: BHAS, Saopštenje, Bruto domaći proizvod za Bosnu i Hercegovinu 2020, Proizvodni pristup, prvi rezultati

zabilježila pad ukupnog izvoza (robe + usluge) od 18% u odnosu na isti period prethodne godine, dok je pad uvoza iznosio 15%. Ova dešavanja u vanjskom sektoru, odnosno slabljenje agregatne ponude i tražnje, kao i eskalacija globalne pandemije COVID-19 posljedično su imale negativan utjecaj na sve segmente domaćeg tržišta.

Pad fizičkog obima industrijske proizvodnje, slabiji priliv doznaka građana iz inostranstva, slabija kreditna aktivnost i pad prometa u maloprodaji ukazuju na slabljenje raspoloživog dohotka građana u Bosni i Hercegovini. Usljed oslabljenog raspoloživog dohotka građana i manjoj sklonosti ka potrošnji došlo i do pada privatne potrošnje (domaćinstva). S druge strane, novonastale okolnosti usljed pandemije COVID-19 zahtijevale su pojačan angažman institucija u Bosni i Hercegovini kroz povećanje izdataka za zaštitu javnog zdravstva i saniranje ekonomskih posljedica krize što je dovelo do povećanja javne potrošnje. Investicije u strukturi BDP-a imaju nešto niži nivo zastupljenosti (oko 18%) što je prilično skromno za zemlju koja teži višem stadiju ekonomskog razvoja kakva je Bosna i Hercegovina. Novonastala okolnost koju karakteriše neizvjesnost tržišta, pesimistična očekivanja i limitirani izvori finansiranja rezultirali su smanjenjem bruto investicija od oko 11% u odnosu na 2019. godinu⁸.

U decembru 2020. godine deflacija mjerena indeksom potrošačkih cijena u Bosni i Hercegovini iznosila je 1,6% u poređenju sa decembrom 2019. godine. Bruto devizne rezerve su na kraju 2020. godine zabilježile godišnji rast od 10% i iznosile su 13,9 milijardi KM. Ukupan iznos plasiranih kredita iznosio je 20,35 milijardi KM što je nastavak negativnog trenda rasta sa stopom od 2% g/g. Ukupan iznos depozita na kraju decembra iznosio je 25 milijardi. KM što je rast od 5% u odnosu na decembar 2019. godine.

Javna zaduženost BiH ostaje u okviru mastriškog kriterija što BiH svrstava među umjereno zadužene zemlje. Pokazatelj javne zaduženost BiH (učesće u

BDP) je povećan sa 31% u 2019. na 35% u 2020. godini. Fiskalni cilj Bosne i Hercegovine je jačanje fiskalne stabilnosti i njene održivosti kao glavnog faktora ukupne makroekonomske stabilnosti, uz jačanje privredne aktivnosti i konkurentnosti ekonomije. U 2020. godini u Bosni i Hercegovini je prikupljeno oko 15,8 milijardi KM javnih prihoda. U poređenju sa prethodnom godinom, javni prihodi su očekivano manji za 5,8%, kao rezultat smanjene privredne aktivnosti u toku godine. U 2020. godini deficit na tekućem računu BiH je iznosio oko 1 milijardu KM⁹ što je približno iznosu iz 2019. godine. U relativnom iznosu BiH deficit na tekućem računu se zadržao na nivou iz prethodne godine a to je oko 3% BDP-a BiH. Iako se, sudeći po deficitu na platnom bilansu, čini da nema razlike između prethodne dvije godine (2019. i 2020.), tek analiza pojedinih stavki ukazuje na značajna odstupanja od dosadašnjeg trenda.

Najznačajnija odstupanja su zabilježena u kategorijama:

- Deficita u vanjskotrgovinskoj razmjeni robama koji je zabilježio smanjenje od čak 21% u 2020. godini u odnosu na 2019. godinu (što je posljedica istovremenog pada izvoza roba od 8,5% i uvoza roba od 13,4%)
- Suficit na računu usluga se prepolovio (manji priliv deviza za oko 1,4 milijarde KM)
- Nama veoma značajni - personalni transferi, tj. doznake iz inostranstva su zabilježile smanjenje od 15% (manji priliv deviza za oko 430 miliona KM)
- Strane direktne investicije su smanjene za 7%. (zabilježen je neto priliv u iznosu od 645 miliona KM)
- Vanjsko zaduživanje je povećano za 8% (kako bi se finansirao deficit na stavkama tekućeg računa) i na kraju 2020. godine vanjski dug iznosio je 8,70 milijarde KM¹⁰. Dospjele obaveze po vanjskom državnom dugu servisirane su u ukupnom iznosu od 771,3 miliona KM.

⁸ Izvor: BHAS

⁹ Izvor: Centralna banka Bosne i Hercegovine, podaci iz platnog bilansa BiH

¹⁰ Izvor podataka o javnom i vanjskom dugu: Ministarstvo finansija i trezora BiH: Informacija o stanju javne zaduženosti BiH na dan 30.6.2021. godine

Ukupna unutrašnja zaduženost BiH na kraju 2020. godine je iznosila 3,491¹¹ milijard KM pa je ukupan javni dug BiH iznosio 12,2 milijardi KM. U odnosu na prošlu godinu zabilježeno je povećanje od 8,76 %. U relativnom iznosu ukupan javni dug BiH je iznosio oko 34% BDP-a što je najniža stopa u poređenju sa zemljama Jugoistočne Evrope.

Industrijska proizvodnja

Industrijska proizvodnja u Bosni i Hercegovini je i prije pandemije ukazivala na određeno usporavanje. Naime, prema podacima BHAS-a za 2019. godinu u Bosni i Hercegovini je zabilježen pad fizičkog obima industrijske proizvodnje od 5,5% u odnosu na prethodnu godinu.¹² Ovaj trend pada industrijske proizvodnje je nastavljen i u 2020. godini prije svega pojavom epidemije virusa COVID-19. Tehnološka struktura proizvodne baze, kao i njena visoka ovisnost o kretanjima na tržištima glavnih trgovinskih partnera u prethodnom periodu pokazala je sve ranjivosti industrije a naročito prerađivačke industrije u Bosni i Hercegovini.

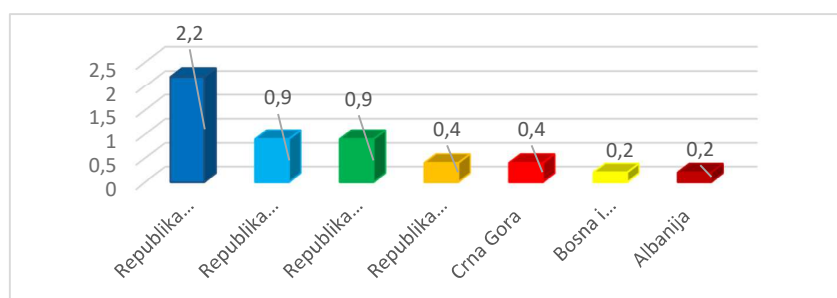
Prema raspoloživim statističkim podacima o kretanju fizičkog obima industrijske u 2020. godini je došlo do daljeg pada industrijske proizvodnje za 6,2%.¹³ Ako se kretanje fizičkog obima industrijske proizvodnje posmatra po sektorima

vidljivo je da pad proizvodnje posljedica značajnog smanjenja proizvodnje u okviru prerađivačke industrije od 7,6% u odnosu na isti period prethodne godine. Ovaj pad proizvodnje je prilično razumljiv ako se ima u vidu struktura prerađivačke industrije u Bosni i Hercegovini koja je prilično izvozno orijentisana i našla se na direktnom udaru usljed širenja pandemije COVID-19. Tako su najznačajnija smanjenja proizvodnje registrirana u okviru izvozno orijentiranih grana gdje su registrirane dvocifrene stope pada proizvodnje.

Pored pada proizvodnje u prerađivačkoj industriji tokom 2020. godine pad proizvodnje je zabilježen i u okviru sektora za proizvodnju električne energije koji je iznosio oko 4,9% u odnosu na isti period prethodne godine, dok je sektor rudarstva zabilježio pad od 1,1%.

Bosna i Hercegovina i dalje izdvaja jako mala sredstva iz BDP-a za inovacije, nauku i istraživanje i razvoj i nedovoljno je razumjevanje o važnosti istih u ekonomskom rastu i društvenom razvoju. Dio BDP-a koji se izdvaja na istraživanje i razvoj u Bosni i Hercegovini je također niži u odnosu na izdvajanja susjednih zemalja što može ukazivati na to da se u Bosni i Hercegovini nedovoljno ulaže u vještine koje su zasnovane na znanju, a koje su potrebne za održiv ekonomski razvoj i buduću konkurentnost.

2. Grafikon: Udjeli BDP-a izdvojeni za istraživanje razvoj u BiH, uključujući susjedne zemlje

Izvor: UNDP, Index humanog razvoja

Procijenjena ukupna izdvajanja za istraživanja (privatna i javna ulaganja) u Bosni i Hercegovini

iznosila su oko 0,2% BDP-a što pokazuje da od 2013. godine pa do danas se jako malo sredstava

¹¹ Kvartalni pregled javnog duga BiH, IV kvartal 2020, MFT

¹² Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, Saopštenje, „Indeks obima industrijske proizvodnje u Bosni i Hercegovini za decembar 2019. godine-prethodni podaci“, 28.01.2020. godine.

¹³ Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, Saopštenje, „Indeks obima industrijske proizvodnje u Bosni i Hercegovini za decembar 2020. godine“, 18.04.2021. godine.

izdvaja u te svrhe. Prema Globalnom inovacijskom indeksu 2020. po izdvajanjima za istraživanje i razvoj BiH je rangirani na 92. mjesto od 131 zemlje. Bosna i Hercegovina je pristupila izradi Strategije pametne specijalizacije koja ima za cilj je da se poveća konkurentna pozicija zemlje kroz razvoj nauke, tehnologije i inovativnih pristupa razvoju.

Poljoprivreda i ruralni razvoj

Poljoprivreda je veoma značajna grana u BiH gdje se značajan dio domaćinstava bavi poljoprivrednim aktivnostima. Učešće poljoprivrede, šumarstva i ribolova u BDP-u BiH u posljednjih nekoliko godina iznosi oko 6%¹⁴. U 2020. je zabilježen porast bruto dodane vrijednosti ove kategorije u odnosu na prethodnu godinu (realni indeks je zabilježio povećanje od od 7%)¹⁵.

Međutim, zabrinjavajući je trgovinski deficit od 545 miliona KM¹⁶ u 2020. godini koji je povećan za 10% u odnosu na prethodnu godinu. Izvoz proizvoda iz kategorije poljoprivreda šumarstvo i ribolov u 2020. godini je iznosio 225 miliona KM a u odnosu na 2019. godinu zabilježeno je smanjenje od 3%. Ukupan uvoz proizvoda ove kategorije je bio značajno veći u odnosu na izvoz, i nominalno je iznosio 770 miliona KM a u 2020. godini je registrovao blagi rast od 2%. Najviše se trgovalo sa susjednim zemljama, i to sa Srbijom i Hrvatskom.

Struktura zaposlenih u BiH po području djelatnosti pokazuje da učešće zaposlenih u sektoru poljoprivrede u ukupnoj zaposlenosti u BiH u period 2013-2019. godine je bilo stabilno i iznosilo oko 18%¹⁷.

Pomak u definisanju politika u ovom sektoru je načinjen usvajanjem Strateškog plana ruralnog razvoja Bosne i Hercegovine za period 2018 – 2021¹⁸. Strateški plan za ruralni razvoj potencira bolji pristup tržištu (i transportnu infrastrukturu) za ruralna domaćinstva, kao i postepeno povećanje

javnih investicija kako bi se ubrzala integracija poljoprivrednika u agro-prehrambene lance vrijednosti, unaprijedio pristup modernoj tehnologiji i povećao izvoz na ona europska (i druga uglavnom specifična) tržišta na kojima poljoprivrednici i prerađivači hrane iz ruralnih područja BiH mogu imati komparativne prednosti. Utvrđeni su programi, mjere i druge aktivnosti za postizanje ciljeva, uspostavljaju mehanizmi monitoringa i evaluacije, te okvirno utvrđuju potrebna finansijska sredstva i procedure za njihovo korištenje. Ovim se daje šansa da BiH dobije značajna sredstva iz fondova Europske unije. Osim toga, Strateški plan će omogućiti da se poljoprivreda i razvoj ruralnih područja u BiH postepeno usklade sa praksama i procedurama Europske unije.

Okoliš

Agenda 2030 za Okoliš i razvoj okolinske infrastrukture je integrisala sve aspekte održivog razvoja, što podrazumijeva ravnomjeran ekonomski rast uz zaštitu životne sredine i prirodnih resursa, te istovremeno kreiranje pravičnog društva i smanjenje nejednakosti. U kontekstu novog strateškog okvira za postizanje ciljeva Europskog zelenog plana, Ekonomskog i investicionog plana za Zapadni Balkan te pratećih Smjernica za implementaciju Zelene Agende za Zapadni Balkan, poštujući principe Agende za održivi razvoj 2030, Bosna i Hercegovina je započela izradu cjelodržavne Strategije i Akcionog plana zaštite životne sredine 2030. koja će utvrditi najvažnije politike i aktivnosti u oblasti životne sredine. Prema poslednjim podacima Agencije za statistiku BiH ukupni troškovi za zaštitu okoliša u 2019¹⁹. godini iznosili su 133 miliona KM, što je 0,4% BDP-a. Ukupne investicije za zaštitu okoliša u 2019. godini iznosile su 102 miliona KM, pri čemu su investicije za zaštitu zraka iznosile 93,6% ukupnih investicija, upravljanje otpadnim vodama 1,4%, upravljanje otpadom 0,2%, zaštita tla i

¹⁴ Izvor: BHAS, BDP proizvodni

¹⁵ Izvor: BHAS, saopštenje, Bruto dodana vrijednost u Bosni i Hercegovini, prvi rezultai, proizvodni pristup, 2020.

¹⁶ Izvor: BHAS, Vanjskotrgovinska razmjena januar- decembar 2020. Saopštenje broj 12

¹⁷ Izvor: BHAS, Anketa o radnoj snazi 2019.

¹⁸ Dokument je usvojen od strane Parlamentarne skupštine BiH

¹⁹ Izvor: BHAS, Troškovi za zaštitu okoliša, 2019.

podzemnih voda 4,2%, zaštita biološke raznolikosti 0,5% i zaštita od buke i vibracija 0,1%.

Izvori zagađenosti vazduha u BiH uključuju grijanje i kuhanje na kruta goriva, termoelektrane/toplane na ugalj, industriju i vozila koja stare. Oko 58% ukupnih emisija u zrak postrojenja za proizvodnju energije potiče od sagorjevanja uglja i tresta, te 20% od sagorjevanja čvrstih goriva i uljnih proizvoda, iz industrije je doprinos 9%, od transporta između 7-12%, poljoprivreda 9%, te otpad 4%²⁰. Kvalitet vazduha je značajno narušen, pogotovo PM_x česticama, te SO₂. Bezuvjetni cilj smanjenja emisija stakleničkih plinova za 2030. godinu je 12,8%. Uslovni cilj (uz intenzivniju međunarodnu pomoć za dekarbonizaciju rudarskih područja) za 2030. godinu je 17,5%. Cilj smanjenja emisija stakleničkih plinova za 2050. godinu iznosi 50% (beuslovno) i 55,0% (uslovno)²¹.

Sa aspekta emisije i zaštite kvaliteta zraka, BiH se treba usredotočiti na potpunu transpoziciju zakonodavstva EU koje se odnosi na (a) sadržaj sumpora u tečnim gorivima; (b) Direktivu o nacionalnim gornjim granicama; (c) kontrola isparljivih organskih jedinjenja iz skladišta i distribucije benzina; (d) rekuperacija benzinske pare tokom punjenja goriva na benzinskim pumpama; i (e) granične vrijednosti za industrijske emisije za stara i nova postrojenja.

Procjenjena količina proizvedenog komunalnog otpada po stanovniku godišnje u periodu 2010.-2019. godina između 343 i 355²² što je značajno manje u poređenju sa zemljama EU (502kg). Od toga je 78% komunalnog otpada generisano u domaćinstvima, 19% u proizvodnji i 3% u javnim komunalnim uslugama. U BiH je 95% komunalnog otpada odloženo na deponije, dok je u EU 48%, od čega specifično u Hrvatskoj 24% otpada reciklirano²³. U narednom periodu potrebno je značajno promijeniti sistem zbrinjavanja otpada, te

uspostaviti mjere za dostizanje ciljeva ponovne upotrebe i reciklaže otpada u skladu sa EU direktivama i preporukama za uspostavu cirkularne ekonomije.

Stanje kvaliteta vode nije zadovoljavajuće u većem dijelu zemlje, prema dužini vodotoka u 2020. godini 50% površinskih vodotoka ima loš kvalitet vode, a samo 7% oznaku visoko (2015 – je to bio 18%). Cilj je da se do 2030 % vodotoka sa lošom kvalitetom smanji na 15%²⁴. Za kršenje standarda zaštite okoliša moraju se strogo primjenjivati postojeći odgovarajući regulatorni odgovori – prema principu „zagađivač plaća“.

U narednom periodu potrebno je zaštititi, očuvati i promovirati održivo korištenje kopnenih ekosistema, održivo upravljanje šumama, suzbijati dezertifikaciju, te zaustaviti i preokrenuti degradaciju zemljišta putem sanacija i remedijacija, i zaustaviti gubitak biološke raznolikosti, kao i raditi na provedbi usvojene cjelodržavne strategije usklađivanja propisa sa *acquisem* u oblasti životne sredine u BiH, te u skladu s tim unaprijediti pravni okvir, ojačati administrativne kapacitete i sisteme praćenja i poboljšati međuinstitucionalnu koordinaciju između svih tijela za zaštitu životne sredine. U analitičkom izvještaju Europske komisije za 2019. godinu zatražena je i formalizacija procedure imenovanja i funkcije državnih kontaktnih tačaka za Bosnu i Hercegovinu za provedbu konvencija o zaštiti životne sredine (otpad, voda, tlo, zrak, biodiverzitet) kojih je Bosna i Hercegovina potpisnica.

Razvoj energetske potencijala

Poznato je da BiH ima komparativnu prednost u sektoru energetike, a naročito u oblasti obnovljivih izvora energije. Aktivnim djelovanjem u Energetskoj zajednici BiH potvrđuje svoju opredjeljenost za reformu energetskog sektora,

²⁰ Upravljanje kvalitetom zraka u BiH, Svjetska Banka, 2019; U toku je izrada 4. Nacionalnog izvještaja o klimatskim promjenama koji treba sadržati ažurirane informacije o kontribucijama emisija po izvorima.

²¹ National determined contribution NDB for period 2020-203 for BiH (https://www4.unfccc.int/sites/ndcstaging/PublishedDocuments/BosniaHerzegovina%20First/NDC%20BiH_November%202020%20FINAL%20DRAFT%2005%20Nov%20ENG%20LR.pdf).

²² Izvor: BHAS, Javni odvoz i odlaganje komunalnog otpada 2018.

²³ EU statistika: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Municipal_waste_statistics

²⁴ Izvor: Plan upravljanja vodama 2022-2027 (https://voda.ba/uploads/docs/pd3_okolisni_ciljevi_upravljanja_vodama_ne_w.pdf).

liberalizaciju tržišta energije i usklađivanje svoje politike sa članicama Europske unije. Buduća ulaganja u energetska infrastrukturu treba uskladiti s obavezama BiH prema Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju, Ugovoru o uspostavi Energetske zajednice, Pariškom klimatskom sporazumu i Sofijskoj deklaraciji. To se posebno odnosi na standarde EU-a o javnim nabavkama, državnoj pomoći i procjeni uticaja na zaštitu okoliša.

Važeći strateški dokument u ovoj oblasti pod nazivom Okvirna energetska strategija BiH do 2035. godine određuje smjer razvoja energetike u BiH do 2035. godine, što će pozitivno uticati na pokretanje investicija, kao i tržišnih i regulatornih reformi u svim segmentima energetike. Ova strategija predstavlja jedan od najvažnijih dokumenata iz oblasti energetike u BiH u posljednjih nekoliko godina. Pored Okvirne energetske strategije, za budućnost razvoja energetskog sektora u Bosni i Hercegovini referentna je Strategija prilagođavanja na klimatske promjene i niskoemisnog razvoja, te Plan prilagođavanja na klimatske promjene (NAP) koji se nadovezuje na strategiju. U martu 2021. godine usvojen je NDC dokument (utvrđeni doprinos BiH ublažavanju klimatskih promjena) koji potvrđuje opredjeljenost BiH ispunjavanju ciljeva Pariškog klimatskog sporazuma tj. smanjenja emisija stakleničkih gasova.

BiH trenutno radi na izradi Nacionalnog integrisanog energetskog i klimatskog plana (NECP) BiH za period 2021-2030. godina sa projekcijama do 2050. godine koji će odrediti budućnost razvoja energetskog sektora sa krajnjim ciljem navedenim u Sofijskoj deklaraciji koji je iskazan kroz postizanje klimatske neutralnosti do 2050. godine. U narednom razdoblju „2021-2030.“ BiH će imati nove izazove oslanjajući se na proces približavanja članstvu u EU koja je već postavila svoje ciljeve u oblasti energetike kao što je udio obnovljivih izvora energije u bruto finalnoj potrošnji od 32%, povećanje energijske efikasnosti za 32,5% i smanjenje emisija stakleničkih gasova

za 55% uz klimatsku neutralnost do 2050. godine. BiH će kroz izradu NECP-a odrediti svoje ciljeve na navedene oblasti do 2030. godine i dati odgovarajuće projekcije do 2050. godine.

Predstavnički dom Parlamentarne skupštine BiH je 2020. godine usvojio preporuke stručnjaka u oblasti energetike. Naglašen je značajan potencijal energijske efikasnosti kao ključnog elementa energetske tranzicije i unaprijeđenja ekonomije, uz naglašavanje uloge regulatornih tijela u implementaciji ovih politika. Preporučeno je ubrzanje reforme energetskog sektora donošenjem nedostajućih zakonskih i podzakonskih akata potrebnih za izvršenje međunarodno preuzetih obaveza BiH. Data je podrška implementiranju preporuka za unaprijeđenje procesa izdavanja dozvola za gradnju novih energetskih objekata.

Dostupni statistički podaci energetskog sektora za 2020. godinu potvrđuju činjenicu da je energetski sektor jedan od najsnažnijih sektora u BiH. Izvoz energije²⁵ činio je 7% ukupnog izvoza BiH u 2020. godini ili 711 miliona KM, dok je uvoz iznosio 1,6 milijardi KM ili 10% ukupnog uvoza²⁶. Pokrivenost uvoza izvozom u ovoj kategoriji je iznosila 44%. (U 2019. godini pokrivenost uvoza izvozom u ovoj kategoriji je iznosila 60%). Iako je BiH neto izvoznik električne energije, razvoj tržišta električne energije sa susjedima otežava nepostojanje potpuno usklađenog zakonodavnog okvira. BiH bi trebala hitno osigurati usklađivanje s Trećim energetske paketa kako bi se uspostavilo funkcionalno unutrašnje energetske tržište električne energije i prirodnog gasa. Time bi se uklonile najveće pravne prepreke za uvođenje tržišta za dan unaprijed, a kasnije i tržište tokom dana, te uravnoteženo tržište u BiH i njegovu integraciju u regionalno tržište električne energije u sklopu Agende povezivanja WB6 i povezanih reformskih mjera.

U analitičkim izvještaju, Mišljenje komisije o zahtjevu BiH za članstvo u Europskoj Uniji iz 2019. godine stoji naglašena obaveza BiH da uspostavi berzu električne energije za šta je

²⁵ Izvor: BHAS, prema glavnim industrijskim grupacijama prema ekonomskoj namjeni

²⁶ Izvor: Agencija za statistiku BiH, Saopštenje, Vanjskotrgovinska razmjena BiH u 2020. godini

neophodno uskladiti zakonodavni okvir u BiH sa Trećim energetske paketa. U istom dokumentu se navodi da postojeći model pravnog i funkcionalnog razdvajanja kompanije za prijenos električne energije od proizvodnje i snabdijevanja nije u skladu ni sa jednim modelom razdvajanja iz *acquis-a* EU i stoga ga treba uskladiti.

Zbog kontinuiranog neusklađivanja sa *acquis-em* u sektoru prirodnog gasa, država i dalje ozbiljno i uporno krši svoje obaveze koje ima kao potpisnica Ugovora o uspostavi Energetske zajednice. Postojeći režim nije u skladu s *acquis-em*, uključujući upravljanje pristupom trećih strana gasovodu. Takođe, BiH nema zakonodavni okvir usklađen s *acquis-em* EU koji se odnosi na zalihe nafte i naftnih derivata. Operativni i finansijski sistem potreban za uspostavljanje obaveznih zaliha nafte i naftnih derivata nije uspostavljen. U skladu s Ugovorom o uspostavi Energetske zajednice, zemlja se obavezala ispuniti zahtjeve EU da do 2021. godine drži zalihe nafte i naftnih derivata na nivou jednakom količini prosječnog dnevnog neto uvoza za period od 90 dana ili u količini prosječne dnevne potrošnje u unutrašnjosti za period od 61 dan, tj. u količini koja je od ove dvije veća. Međutim, brojne su poteškoće pri uspostavljanju institucionalnog i pravnog okvira za prikupljanje relevantnih podataka potrebnih za izračunavanje obaveznih zaliha i za izvještavanje u skladu sa *acquis-em* EU. Postojeće entitetsko zakonodavstvo za naftni sektor i rezerve nafte i naftnih derivata nije usklađeno između entiteta i spriječava uspostavu tijela za obavezne rezerve nafte i naftnih derivata na nivou države.

BiH treba iskoristiti globalni impuls, koji je dao klimatski Sporazum iz Pariza, za energetske tranzicije korištenjem međunarodnih mehanizama za adaptaciju na klimatske promjene i smanjenje emisija stakleničkih gasova. Navedenim sporazumom između ostalog, pojačani su međunarodni mehanizmi saradnje na smanjenju emisije što BiH mora da iskoristi. Iako se radi o globalnom impulsu, energetska tranzicija se mora posmatrati u kontekstu lokalnog održivog razvoja. Na taj način energetske zaokret ka povećanju korištenja

potencijala obnovljivih izvora energija i povećanja energetske efikasnosti će biti u funkciji rješavanja problema lokalnih zajednica kao što su siromaštvo, loša infrastruktura, ugrožen kvalitet zraka, ljudska prava itd.

Transport

Pametna i održiva promet u 21. vijeku podrazumijeva multimodalni pristup prijevozu robe i efikasan i ekonomičan prijevoz putnika, uz što manje štetnih posljedica po životnu sredinu, bez dodatnih administrativnih barijera.

Usvajanje **Okvirne strategije transporta Bosne i Hercegovine za period 2016 - 2030.** godina, od strane Savjeta ministara BiH omogućava pristup finansijskoj podršci EU i međunarodnim finansijskim institucijama za infrastrukturne projekte. Okvirna strategija transporta BiH je planski dokument za transportnu i infrastrukturnu mrežu u Bosni i Hercegovini i sadrži strukturne prijedloge za razvoj transportnog sektora i programe za nadgradnju kapaciteta radi usklađivanja s dugoročnim ciljevima i strateškim dokumentima Evropske unije iz oblasti transporta. Urađena je na temelju sektorskih strateških dokumenata entiteta i Distrikta Brčko BiH, koji su ranije usvojeni.

Pokazatelji infrastrukture zemalja u regiji jugoistočne Evrope, osim u Hrvatskoj, nisu na zavidnom nivou. Prema Izvještaju o globalnoj konkurentnosti (2019), Svjetskog ekonomskog foruma, Bosna i Hercegovina je rangirana na 84. mjesto po kvalitetu opšte infrastrukture (od 141 zemalja), dok je kvalitet transportne infrastrukture u lošijoj poziciji (rang 108).

Posmatrajući i upoređujući podatke proteklih 10 godina (2010 - 2020), evidentno je da se broj saobraćajnih nezgoda u drumskom saobraćaju, kao i stradalih, u nekoliko navrata smanjuje i povećava. Trend sve manjeg broja saobraćajnih nezgoda i nastradalih započeo tokom 2015. godine nastavljen je i tokom 2020. godine. U periodu 2017-2020. broj saobraćajnih nezgoda smanjen je za značajnih 15%. Najmanji broj poginulih u saobraćajnim

nezgodama zabilježen je 2020. godine (244).²⁷ U 2020. godini stopa smrtnosti u Bosni i Hercegovini iznosila 69 smrtnih slučajeva na milion stanovnika, što je još uvijek daleko od prosjeka EU.

Vidljiv je značajan pad svih pokazatelja u cestovnom, željezničkom i vazdušnom saobraćaju u 2020. godini, koji je uzrokovan uticajem pandemije COVID-2019. Najveći broj putnika se i dalje prevozi cestovnim putem (86,6%)²⁸. Statistika prevezene robe u cestovnom i željezničkom saobraćaju pokazuje smanjenje prevoza robe.

Vazdušni saobraćaj se polako razvija. Povezanost aerodroma je prema posljednjem izvještaju Svjetskog ekonomskog foruma²⁹ rangirana na 98. mjesto od 141 zemalja što je nepromijenjen nivo u odnosu na prethodnu godinu. Prema statistici vazdušnog saobraćaja³⁰ u 2020. godini ukupno je ostvareno 9771 aerodromskih operacija, što pokazuje pad od 53,2% u odnosu na prethodnu godinu.

Digitalizacija

Digitalizacija vodi ka ekonomskoj perspektivi, koja podrazumjeva veći rast, veći nivo zaposlenosti, regionalnoj povezanosti, boljoj pravnoj administraciji i ubrzanju procesa u EU integracije. Da bi neka zemlja mogla osigurati koristi od upotrebe informaciono-komunikacionih tehnologija mora postojati minimalni nivo infrastrukture, obrazovanja i podrške vladine politike.

Zakonodavstvo u Bosni i Hercegovini iz oblasti telekomunikacija nije usklađeno sa Regulatornim okvirom za elektronske komunikacije Europske Unije, potrebno je usvojiti Strategiju širokopojasnog pristupa, Strategiju razvoja informacionog društva, Strategiju razvoja e-uprave u institucijama Bosne i Hercegovine, Zakon o informacijskoj sigurnosti i sigurnosti mrežnih i informacionih sistema, Zakon o elektronskim

komunikacijama i elektronskim medijima, Zakon o elektronskoj identifikaciji i uslugama povjerenja za elektronske transakcije.³¹

Prema indeksu mrežne spremnosti Bosna i Hercegovina je rangirana na 87. mjesto od 134 zemlje u 2020. godini i u poređenju sa zemljama regiona Bosna i Hercegovina je najlošije plasirana zemlja. Prema pristupu informaciono komunikacionim tehnologijama rangirana na 91. mjesto od 134 zemlje i sveukupna ocjena mrežne spremnosti je i dalje niska. Pokazatelj E-spremnost prati razvijenost informacionog društva i istovremeno predstavlja mjeru uključenosti društva u međunarodne digitalne tokove i interne digitalne tokove. U 2020. godini stopa penetracije korisnika Interneta se blago povećala u odnosu na prethodnu godinu i iznosi 94,5% što je više nego u 2019. godini gdje je iznosila 94,3%.³²

Vodeći računa o kvaliteti usluga Internet pristupa, posebno od 2018. do 2020. bilježi se znatan tehnološki napredak u strukturi širokopojasnih pretplatnika. U 2020. godini zabilježen rast od preko 47,3% FTTH priključaka, premda je ADSL (Asimetrična digitalna pretplatnička linija), iako u blagom padu i dalje najzastupljenija pristupna tehnologija sa učešćem od 54,5% od ukupnog broja širokopojasnih priključaka. Zabilježen je i vidan progres u implementaciji i porastu pokrivenosti 4G mrežom, a u 2020. godini su izdate i saglasnosti za testno korištenje 5G mreže u blokovima veličine od 100 MHz u opesgu od 3,4 – 3,6 GHz. U sklopu aktivnosti na primjeni Sporazuma o snižavanju cijena roaming usluga u regiji Zapadnog Balkana, implementirana je druga faza sniženja cijena sa 01.07.2020. godine.

Širokopojasne usluge su u stalnom porastu i broj pretplatnika širokopojasnog pristupa od ukupnog broja Internet pretplatnika je 99,96%. Visoko prisustvo širokopojasnog interneta je ohrabrujući podatak po pitanju razvoja informacionog društva u Bosni i Hercegovini.

²⁷ Izvor: Transport Community - Godišnja statistika za Zapadni Balkan; 15.04.2021. godine

²⁸ Izvor: BH Agencija za statistiku, Saopštenje, Cestovni, željeznički i vazdušni saobraćaj, IV kvartal 2019.

²⁹ Izvor: Izvještaj o globalnoj konkurentnosti 2019, Svjetski ekonomski forum.

³⁰ Izvor: BH Agencija za statistiku, Saopštenje br 1, Vazdušni saobraćaj.

³¹ Izvještaj Globalne Informacione Tehnologije za 2019. Godinu

³² Regulatorna agencija za komunikacije, Godišnji izvještaj za 2020. godinu

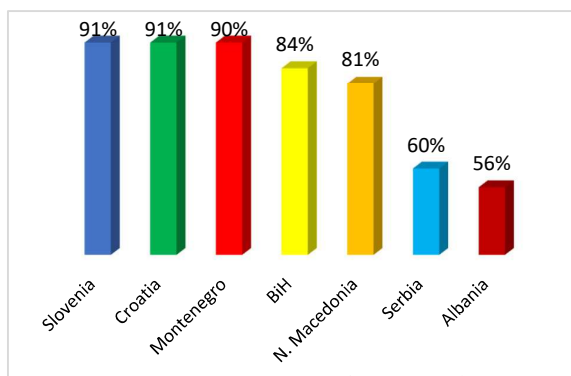
Proces prelaska sa analogno na digitalno emitovanje se nastavlja gdje je Bosna i Hercegovina jedina zemlja u Europi u kojoj se TV emitovanje vrši isključivo putem analogne tehnologije.

Obrazovanje

Za socijalnu uključenost svakog pojedinca u jednom društvu, potrebno je izgraditi i održavati inkluzivan sistem obrazovanja. Lanac inkluzivnosti počinje obrazovanjem kojim se pojedinac osposobljava za uključivanje na tržište rada što omogućava finansijsko osamostaljivanje odnosno ekonomsku neovisnost.

Procijenjena stopa pohađanja škole za djecu uzrasta od 6 do 14 godina iznosi 97,6% za Bosnu i Hercegovinu. Broj učenika u osnovnim i srednjim školama se iz godine u godinu smanjuje. U školskoj 2020/2021. godini u BiH u 1.764 osnovnih škola upisano je 268.132 učenika, što je u odnosu na prethodnu školsku godinu manje za 2,2 %, a u 314 srednjih škola upisano je 110.534 učenika, što je u odnosu na prethodnu školsku godinu manje za 2.399 učenika, ili 2,1 %. Najveći broj učenika pohađa tehničke škole 55,9%, zatim gimnazije 21,6%, dok je u stručnim školama 19,1% učenika.³³

3. Grafikon: Udio kvalificirane radne snage u ukupnoj radnoj snazi u BiH, uključujući susjedne zemlje.

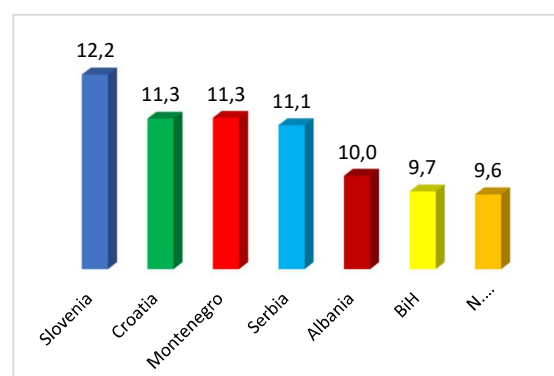
Izvori: Podaci ILO-a (Izveštaj o humanom razvoju, UNDP, 2019.)

Prema zadnjim podacima Agencije za statistiku BiH, u 2020. godini stopa ranog napuštanju obrazovanja, u BiH osoba od 18-24 godine je 5% i ista je i za žene i za muškarce.³⁴

Stopa upisa u srednje škole u BiH iznosi 87,4%³⁵. Na kraju školske 2019/2020. godine 31.195 učenika je završilo srednju školu, što je u odnosu na kraj 2018/2019. godine manje za 1.430 učenika ili 4,4 %.³⁶ Indeks ljudskog kapitala Svjetske banke, koji nastoji mjeriti „produktivnost djeteta rođenog danas kao budućeg radnika u odnosu na indikator potpunog zdravlja i završenog obrazovanja“, svrstao je zemlju na 58. mjesto od 157 zemalja uključenih u pregled (približno Albaniji i Crnoj Gori, te neznatno manje iza Slovenije, Srbije i Hrvatske).

ILO mjerenja ukazuju da 84% radne snage u zemlji čine „kvalificirani radnici“ (grafikon ispod), što je svrstava na 32. mjesto od 141 zemlje uključene u pregled.³⁷ Uprkos tome, zbog masovnog odlaska radne snage u inostranstvo iz svih dijelova zemlje, kao i zbog potreba za novim vještinama, poslodavcima je često problem osigurati dovoljno kvalifikovanu radnu snagu.

4. Grafikon: Prosjek završenih godina školovanja.

³³ BHAS Saopštenje br.1, 2021

³⁴ BHAS Anketa o radnoj snazi, maj 2021

³⁵ SEE 2020.

³⁶ BHAS Saopštenje br.1, 2021

³⁷ https://www.oecd.org/pisa/publications/PISA2018_CN_BIH.pdf

Analitički izvještaj o Bosni i Hercegovini, koji je Evropska komisija objavila u maju 2019. godine, navodi da je obrazovanje u Bosni i Hercegovini „neefikasno u usmjeravanju studenata u oblastima za koje postoji potražnja na domaćem tržištu rada“ te je potrebno posvetiti posebnu pažnju „niskoj kvaliteti obrazovanja i nedovoljnoj orijentaciji ka trenutnim i budućim vještinama potrebnim na tržištu rada“.

Rezultati PISA testa održanog u 2018. godini pokazali su loše stanje u pogledu znanja učenika u

školama u Bosni i Hercegovini. Bosna i Hercegovina je zauzela 62. mjesto među 79 zemalja koje su učestvovala u istraživanju, te je utvrđeno da su znanja i vještine učenika ispod prosjeka u svim područjima testiranja, odnosno čitalačkoj i matematičkoj pismenosti kao i pismenosti iz prirodnih nauka.

Prema Globalnom izvještaju o konkurentnosti 2019, kvalitet obrazovanja u BiH je na vrlo niskom nivou, tj. od 141 zemlje, Bosna i Hercegovina je rangirana na 82. mjestu.

1. Tabela: Vještine, 2019

Indikator	Rang/82
Godine školovanja	67
Opseg obuke osoblja firmi	133
Kvalitet stručnog obrazovanja	129
Vještine diplomanata	134
Digitalne vještine stanovništva	102
Lakoća pronalaska uposlenika sa vještinama	131
Očekivani broj godina školovanja	68
Kritičko razmišljanje u podučavanju	133
Omjer nastavnik-učenik u osnovnom obrazovanju	60

Izvor: Svjetski ekonomski forum, Globalni izvještaj o konkurentnosti 2019

Kada govorimo o fizičkom obrazovanju jedna od činjenica je i da su sportski objekti kao što su sportske dvorane u osnovnim i srednjim školama u BiH najvećim dijelom u lošem stanju. To umanjuje mogućnost djece i omladine za bavljenje sportom. Potrebno je ulagati u mlade perspektivne sportiste kroz obezbijedenje adekvatne infrastrukture za kvalitetan obrazovni i trenazni process.

Siromaštvo i socijalna isključenost

Agenda 2030 je od svojih 17 postavljenih ciljeva prvi i drugi cilj se izravno odnose na smanjenje siromaštva i iskorijevanje gladi u svijetu.

Siromaštvo u Bosni i Hercegovini najčešće se mjeri indikatorima vezanim za potrošnju dok se višedimenzionalnost siromaštva posmatra kroz

zdravstvo, obrazovanje, mogućnost zapošljavanja i pristup ustanovama socijalne zaštite. Prema posljednjim dostupnim podacima Agencije za statistiku 16,9% stanovništva živjelo je u realivnom siromaštvu. Najbogatija petina je 4,9 puta više trošila u odnosu na najsiromašniju petinu.

Na osnovu podataka BHAS³⁸, stopa siromaštva starih (65+) te djece (<15godina), je veća od prosječne za zemlju. Stopa siromaštva starih iznosi 19,6%, a udio djece koja žive u domaćinstvima koja su relativno siromašna je 18,7%.

Prema statusu zaposlenja nosioca domaćinstva, u najvećem riziku od siromaštva su domaćinstva u kojima je nosilac domaćinstva nesposoban za rad (38,5%), a najmanja je kada je nosilac domaćinstva zaposlen 11,6%.

³⁸ Podaci su dostavljeni Direkciji za ekonomsko planiranje na upit

2. Tabela : Stope siromaštva prema statusu zaposlenja nosioca domaćinstva

Status u zaposlenju nosioca domaćinstava	Broj siromašnih domaćinstava	Stopa siromaštva (%)
Zaposleni	47.955	11,6
Nezaposlen ili traži prvo zaposlenje	23.384	26,2
Domaćica	19.782	18
Nesposoban za rad	14.399	38,5
Penzioner	60.487	16,3
Ostalo	-4.612	-32,9
Ukupno	170.619	16,5

Izvor: BHAS na osnovu APD2015 i dostavljenih podataka DEPu

Posebno treba istaknuti i to da se stope relativnog siromaštva značajno razlikuju urbano i ruralno. Relativna stopa urbanog stanovništva iznosi 11,3%, dok ruralnog 20,5%.³⁹

Iako se relativno siromaštvo smanjilo to ne znači da je došlo do pada apsolutnog siromaštva. Relativno siromaštvo mjeri odnos između onih koji

najmanje troše sa ostalim domaćinstvima u Bosni i Hercegovini.

Tako da smanjenje stope relativnog siromaštva može značiti da su najsiromašniji poboljšali položaj u odnosu na bogate, a može značiti i da su bogati pogoršali svoj položaj u odnosu na siromašne a da se stvarno stanje siromašnih nije promijenilo.

3. Tabela: Pokazatelji siromaštva i nejednakosti Bosne i Hercegovine, 2011. i 2015.

	2011	2015
Broj relativno siromašnih domaćinstava	177.277	170.619
Relativna stopa siromaštva domaćinstava (%)	17,2	16,5
Broj relativno siromašnih pojedinaca	566.025	505.816
Relativna stopa siromaštva stanovništva (%)	17,9	16,9
Relativna linija siromaštva (KM)*	416	389
Apsolutna stopa siromaštva (%)	15	-
Jaz siromaštva	25,2	24,6
Kvintilni omjer S80/S20	4,9	4,9

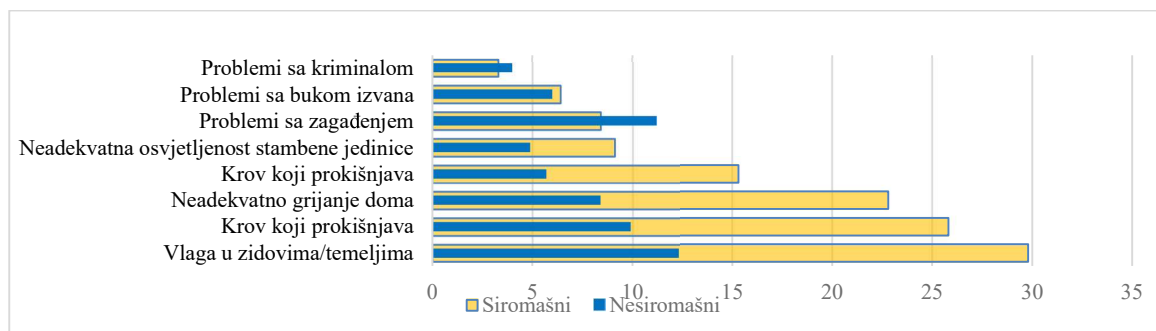
Izvor: BHAS; *Relativna linija siromaštva ne ovisi o inflaciji

U Bosni i Hercegovini većina domaćinstava živi u vlastitoj stambenoj jedinici. Ipak oni se susreću sa brojnim problemima vezanim za tu stambenu jedinicu. Problemi su posebno vidljivi između siromašnih i nesiromašnih porodica.

Tako npr. trećina siromašnih domaćinstava se susreće sa problemom vlage u zidovima odnosno temeljima, a 12,3% nesiromašnih domaćinstava se susreće sa istim problemom. Nesiromašna domaćinstva bilježe veće probleme samo sagadanjem, a problemi sa bukom i problemi bilježe neznatne razlike.

³⁹ Anketa o potrošnji domaćinstava, 2011

5. Grafikon: Problemi sa stambenom jedinicom sa kojima se susreću domaćinstva

Izvor: Podaci dostavljeni od Agencije za statistiku BiH.

Prema podacima EUROSTATATA⁴⁰ u EU prosječno domaćinstvo je od ukupnih troškova nešto manje od 13% trošilo na hranu i piće. Za razliku od prosječnog EU domaćinstva, u Bosni i Hercegovini prema APD 2015 prosječno domaćinstvo je skoro trećinu svog budžeta izdvajalo na hranu i piće (29,5%). Posmatrajući gradska i negradska domaćinstva, potrošnja je dosta slična s tim da je najznačajnija razlika vidljiva u u potrošnji za stanovanje, tj gradska domaćinstva imaju veću prosječnu potrošnju od negradskih domaćinstava. RCC u sklopu Balkan Barometra provodi i istraživanje⁴¹ prilikom čega računa Index očekivanja. Prema ovom Index, stanovništvo Bosne i Hercegovine ima najniža očekivanja u poređenju sa drugim zemljama. Tako je u 2019 godini Bosna i Hercegovina imala 43/100 boda a najviše je bodova je imalo Kosovo* 67/100.

Socijalna zaštita

Socijalnu zaštitu u Bosni i Hercegovini čine socijalno osiguranje i socijalna pomoć. U nadležnosti je entiteta i kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine, te zavisno od nadležnosti postoje i razlike kod pružanja usluga i naknada. Pravo na socijalnu zaštitu obezbjeđuje se pružanjem usluga socijalne zaštite i materijalnom podrškom.

Prema posljednjim zvaničnim podacima Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine u 2019.⁴² godini jedan od oblika socijalne zaštite primalo je ukupno 540.302 što je za 1,40% korisnika manje nego 2018. godine. Od toga 413.978 su punoljetni korisnici ili 76,62%, a 126.324 su maloljetni korisnici ili 23,38%, gdje malo više prednjače osobe muškog pola.

Gledano po kategorijama punoljetnih korisnika, najviše je osoba koje nemaju dovoljno prihoda za održavanje, njih 167.533 korisnika ili 40,47%. Zatim slijede osobe u stanju različitih socio – psiholoških potreba koju čine 141.975 korisnika ili 34,29%. Osoba sa smetnjama u psihičkom i fizičkom razvoju bilo je 49.260 korisnika ili 11,90%. Osoba društveno neprihvatljivog ponašanja bilo je 9.246 korisnika ili 2,23%. Psihički bolesnih bilo je 9.072 korisnika ili 2,19%. Osoba subvencionisanih troškova bilo je 8.537 korisnika ili 2,06%. Bez specifičnih kategorija bilo je 28.355 korisnika ili 6,85%. Starateljstvo nad punoljetnim osobama u 2019 godini, imalo je 4.828 osoba, bez većih polnih razlika. Od ovog broja, najviše ih je u kategoriji od 51-70 godina i iznosio je 2035 osobe ili 42,14%.

Kad su u pitanju maloljetni korisnici socijalne zaštite u BiH, od 126.324 maloljetna korisnika, najviše ih je u kategoriji od 7-14 godina starosti

⁴⁰ Podatak se odnosi na 2008 godinu

⁴¹ <https://www.rcc.int/balkanbarometer/publications>

⁴² Agencija za statistiku BiH, Socijalna zaštita 2014-2019.godine

32,01%%, a najmanje u kategoriji ispod 7 godina 20,99%. Posmatrano prema kategorijama, najviše maloljetnih korisnika bilo je iz kategorije ugroženih porodičnom situacijom, njih 52.450 i ta kategorija bilježi kontinuirano blago smanjenje u odnosu na prethodne godine. Takođe, brojnije kategorije čine maloljetna lica u stanju različitih socijalno – zaštitnih potreba kojih je bilo 44.662 maloljetna korisnika, maloljetna lica sa smetnjama u psihičkom i fizičkom razvoju kojih je bilo 15.510 maloljetna korisnika, osobe društveno neprihvatljivog ponašanja kojih je bilo 5.370 korisnika, dok je bez specifičnih kategorija (ostali) bilo je 7.764 maloljetnih korisnika.

Pored toga što su relativno visoka izdavanja bruto društvenog proizvoda za socijalna davanja u Bosni i Hercegovini, sredstva nisu na najbolji način alocirana, često se daju osobama i porodicama kojima objektivno nisu najneophodnija ni kao socijalna pomoć, ni kao podrška za izjednačavanje mogućnosti, već se daju na osnovu statusa, ili ekonomskih mogućnosti davaoca sredstava.

Zdravstvena zaštita

Uživanje najvećeg mogućeg standarda zdravlja jedno je od fundamentalnih prava svakog čovjeka, bez obzira na rasu, religiju, političko opredjeljenje, ekonomske i socijalne uslove. Pitanje zdravlja značajno prevazilazi okvire zdravstvenog sektora, jer su njegove glavne determinante (starost, spol i nasljeđivanje) vezane s uslovima življenja, faktorima okoliša, stilovima života, socio-ekonomskim faktorima, faktorima vezanim za odgoj, obrazovanje i kulturu te funkcionisanja sistema zdravstvene zaštite i socijalne zaštite.

Značaj zdravlja prepoznat je i novom Agendom 2030 koja je potpisana od svih članica Ujedinjenih nacija, pa samim tim i Bosna i Hercegovina. Tako jedan od 17 ciljeva, Cilj 3: Dobro zdravlje, direktno se odnosi za zdravlje stanovništva.

⁴³ Očekivani životni vijek je osnovni indikator zdravlja stanovništva. Očekivani životni vijek predstavlja (u statističkom smislu) očekivani broj godina preostalog životnog vijeka u određenoj životnoj dobi. On prikazuje stvarnu situaciju mortaliteta u zemlji i kumulativni efekt faktora rizika, ozbiljnost bolesti i učinkovitost intervencija i liječenja.

Zdravstveni sektor u Bosni i Hercegovini je disagregiran po nadležnostima što ima za posljedicu različit nivo kvaliteta i pristup uslugama između kantona i entiteta RS i BD. Kapaciteti medicinskog kadra su znatno manji od EU28 prosjeka što za posljedicu ima otežan i nepravovremen pristup pacijentu.

U pogledu odgovora Bosne i Hercegovine na pandemiju govori i Izvještaj Europske komisije za 2020 godinu gdje se konstatuje da „kriza izazvana pandemijom zahtijevala je visok stepen koordinacije između svih nivoa vlasti što se u praksi pokazalo zahtjevnim.

Uspostavljena krizna tijela su djelovala u skladu sa svojim nadležnostima, pri čemu se nije radilo na usklađivanju odluka i aktivnosti na nivou cijele zemlje. Fragmentiranost sistema zdravstvene zaštite izazvala je dodatne poteškoće vezane za koordinaciju, a formalni strateški planovi za odgovor na krizu nisu izrađeni. Restriktivne mjere su ukidane postepeno i u većoj mjeri ujednačeno na nivou cijele zemlje.“

Očekivani životni vijek pri rođenju (LE- Life expectancy)⁴³ se smanjio za oba spola u 2019. godini za jednu godinu u odnosu na posljednje dostupan podatak. Prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji, očekivani životni vijek za žene je dostigao 79 godina, a za muškarce 74 godina.⁴⁴ Bosna i Hercegovina ne odstupa značajno od regiona u pogledu Očekivanog životnog vijeka.

Jedan od uzroka trenda povećanja opće smrtnosti može biti starenje stanovništva, tj. što je više udjela starih u ukupnom stanovništvu, nominalno ima više smrtnih slučajeva. Budući da većinu smrtnosti 93,7%,⁴⁵ čine nezarazne bolesti, a tu se posebno izdvajaju smrti povezane sa kardiovaskularnim oboljenjima (48,7%). Radi toga, jedan od činilaca povećanja smrtnosti su i riziko faktori (pušenje, alkohol, zagađenost, gojaznost..), koji dovode do preuranjene smrtnosti. Procjena SZO je da oko 35% stanovništva u Bosni i Hercegovini konzumira

⁴⁴ <https://www.who.int/countries/bih/en/>

⁴⁵ <https://tradingeconomics.com/bosnia-and-herzegovina/smoking-prevalence-males-percent-of-adults-wb-data.html>

cigarete (47,2% muškaraca i 30% žena), 43,2% ima visok krvni pritisak, 26,5% je pretilo.⁴⁶

Pored toga, prosječna godišnja koncentracije PM_{2,5} je najveća u Europi (27,748µg/m³).⁴⁷ Svjetska zdravstvena organizacija (SZO) dala je smjernice za PM_{2.5} a to je da godišnje koncentracije ne smiju prelaziti 10 mikrograma po kubnom metru, što predstavlja donji raspon preko kojeg su primijećeni štetni zdravstveni efekti.

Bosnu i Hercegovinu karakteriše kontinuirano povećavanje troškova u sektoru zdravstva, tako da su u 2019 godini izdaci u zdravstvu su iznosili 3 milijarde i 194 miliona, što je za 222 miliona više nego prethodne godine, a za oko 670 miliona više nego u 2013.godini.⁴⁸ Ukupni izdaci u zdravstvu čine su rasli brže nego BDP tako da je udio zdravstvenih izdataka u BDP-u iznosio 9%, a godinu prije (2018.godina) 8,7% BDP-a.

Kontinuirano povećanje izdataka se jednim dijelom može objasniti i starenjem stanovništva, a i činjenicom da liječenje postaje „skuplje“ uvođenjem novih tehnologija i većeg spektra laboratorijskih nalaza.

Odnos između privatnih i javnih izdataka ostaje isti tako da su u 2019. godini 70% činili javni izdaci a 30% privatni izdaci. Radi poređenja, u Hrvatskoj samo 18,1% ukupne potrošnje čine privatni izdaci, što ukazuje na smanjenu finansijsku dostupnost zdravstvenih usluga u Bosni i Hercegovini.⁴⁹ Gotovo sva privatna potrošnja⁵⁰ (99%) ide na direktne izdatke domaćinstava, dok samo mali dio privatne potrošnje (1%) ide na dobrovoljno plaćanje zdravstvene zaštite.⁵¹

Uzimajući u obzir pandemiju koja je proglašena u našoj zemlji u martu 2020.godine, te globalnu borbu protiv nje, očekivat je da će zdravstveni sektor biti u jedan od glavnih prioriteta u narednom periodu.

⁴⁶ www.euro.who.int

⁴⁷ Brauer, M. et al. 2017, for the Global Burden of Disease Study 2017, <https://data.worldbank.org/indicator/EN.ATM.PM25.MC.M3?view=map>

⁴⁸ 2013 godina je prva koja je obuhvaćena Nacionalnim računima u zdravstvu

⁴⁹ SZO Nacionalni račun

Vladavina prava, sigurnost i osnovna prava

Bosna i Hercegovina je u ranom stadiju, na određenom nivou, pripremljenosti u pogledu ispunjavanja EU standarda iz oblasti pravosuđa i osnovnih prava, kao i sigurnosti (EK:Izvešće EK za BiH,2020.). Iako reforme u ovim oblastima imaju sektorsku ili strategija po politikama Izvešća o provedbi tih strategija, kao i EU ocjena navode vrlo mali napredak na ostvarenju rezultata. Izvešće EK navodi kako treba zanoviti strateški okvir reformi sektora pravde u Bosni i Hercegovini konsolidirajući pravni i institucijski okvir, te otklanjajući nedostatke u pogledu nezavisnosti, odgovornosti, efikasnosti i kvaliteta rada pravosuđa, zaštite ljudskih prava, posebno ranjivih i manjinskih skupina, te u provedbi tranzicijske pravde, garanciji slobode izražavanja i udruživanja, kao i sigurnosti.

Povjerenje ili njegov nedostatak u sustavu vladavine prava uvelike će utjecati na sposobnost gospodarstva regije da učinkovito postignu bilo koji od pretpostavljenih ciljeva. Razvoj sistema vladavine prava zahtjeva jasnoću o njegovim temeljnim obilježjima, kao i sadržavati odgovarajuće polazište za ocjenu i mjerenje kako bi bio učinkovit. Metode temeljem kojih se može mjeriti učinak u oblasti pravosuđa su učinkovitost, djelotvornost i statističke metode koje se odnose na broj procesuiranih slučajeva, trajanje postupka i sl.

Prosječno trajanje sudskih postupaka u 2019. godini je 418 dana, a stopa rješavanja 103% (105% u 2018.godini). Prosječna dužina trajanja neriješenih parničnih predmeta pred prvostepenim sudovima za 2019. godinu smanjena je na 418 dana u poređenju s 2018. godinom (464 dana), te u odnosu na 2017. (494 dana) i 2016. godinu (502 dana).

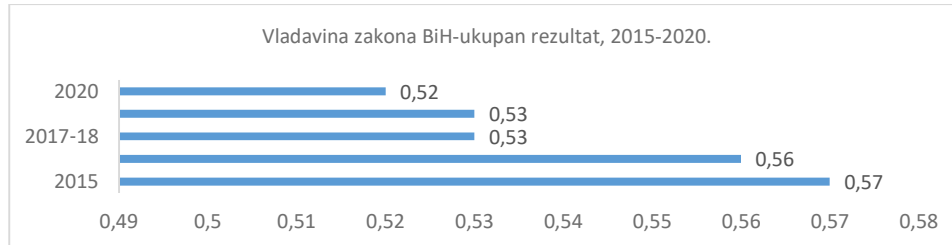
⁵⁰ U direktne izdatke domaćinstava, odnosno plaćanja „iz džepa“ spadaju formalna i neformalna plaćanja. Formalna plaćanja obuhvataju participaciju u javnim zdravstvenim uslugama i participaciju za lijekove, druga direktna plaćanja kod privatnih zdravstvenih radnika (zubari, specijalisti, dijagnostika, kupovina naočala) i plaćanje za lijekove bez recepta i druga terapeutska pomagala

⁵¹ BHAS, Nacionalni račun u zdravstvu

Indeks vladavine prava⁵² procjenjuje stanje vladavine prava na temelju 44 indikatora u 8 kategorija, od kojih je svaka rangirana a globalnoj i regionalnoj razini te prema visini prihoda zemalja.

To su: ograničenja državne vlasti, nepostojanje korupcije, otvorena vlada, temeljna prava, red i sigurnost, provođenje propisa, građansko i kazneno pravosuđe.

6. Grafikon: Svjetski projekt pravde, Indeks vladavine prava, Bosna i Hercegovina 2020.

Izvor: <https://worldjusticeproject.org/our-work/research-and-data/wjp-rule-law-index-2020>

Ovaj indeks pokazuje da BiH u 2020. godini nije napravila značajnije pomake kad je pitanju vladavina prava. U odnosu na prethodnu godinu, ponovno je pala za dva mjesta na globalnom rangju i zauzima 64. poziciju od 128 zemalja. Prema ovom istraživanju, BiH je smještena u grupu zemalja višeg srednjeg dohotka i spada u jednu od pet zemalja u kojima je u posljednjih pet godina zabilježen najveći prosječni pad u vladavini prava (-2,1%). *Neke od rijetkih stvari koja su ocijenjene pozitivnim su red i sigurnost (0,76/47) i osnovna prava (0,59/53).* Ukupno gledano, na toj skali BiH je pala za dvije pozicije u odnosu na prethodnu godinu u svjetskom rangiranju i petu poziciju u regiji.

Kako bi riješili izazove pred sobom u oblasti vladavine prava i odlučnije pristupile reformi u dijelu pravde nadležne institucije započele su izradu novog strateškog okvira reformi sektora pravde u Bosni i Hercegovini za razdoblje 2021. – 2027. godine.

Ovaj okvir predstavlja treći ciklus strateškog planiranja, a pokretači reforme su sprječavanje i borba protiv korupcije, povećanje učinkovitosti i

djelotvornosti izvršne i pravosudne uprave, te uvođenje i osposobljavanje institucija za provedbu EU standarda u oblasti pravde Bosne i Hercegovine koji će omogućiti pridruživanje Bosne i Hercegovine zajednici zemalja članica Europske unije dostizanjem i njenom djelovanju unutar te zajednice. Strategija adresira nedostatke u kvalitetu prethodno definiranih okvira, a prvenstveno se to odnosi na unapređenje okvira za upravljanje, praćenje i ocjenu rezultata.

Negativan utjecaj korupcije na ekonomski rast zemlje je evidentan. Mogući kanali kroz koje korupcija smanjuje ekonomski rast su: niže domaće investicije; niže strane izravne investicije, usmjeravanje državne potrošnje u manje efikasne projekte koji omogućuju veće primanje mita, odnosno smanjena produktivnost javnih investicija i sl.

Indeks percepcije korupcije za 2019. godinu daje BiH ocjenu 36 na skali od 0 do 100 i smješta je na 101 poziciju od ukupno 180 zemalja koje su sudjelovale u istraživanju. Ovim je BiH smještena u kategoriju zemalja koje globalno u kontinuitetu, najviše nazaduju.

⁵² World Justice Project (WJP) Indeks vladavine prava je vodeći svjetski izvor izvornih podataka o vladavini prava. Izdanje iz 2020. pokriva 128 zemalja i jurisdikcija, oslanjajući se na više od 130.000 anketa o

kućanstvima i 4.000 stručnih anketa kako bi se izmjerilo kako se vladavina prava doživljava u praktičnim, svakodnevnim situacijama širom svijeta.

4. Tabela: Indeks percepcije korupcije BiH i zemalja komparatora, 2019.

Država	CPI 2019.	CPI 2018.	Razlika u rangu	Pozicija 2019	Pozicija 2018.	Razlika u poziciji
Crna Gora	45	45	-1	66	67	-1
Srbija	39	39	0	91	87	-4
Albanija	35	36	-1	106	99	-7
BiH	36	38	-2	101	89	-12
Makedonija	35	37	-2	106	93	13
Kosovo	37	37	-2	93	93	-8

Izvor: <https://ti-bih.org/2019/>

Analitičko izvješće Europske komisije za BiH, 2019. godine navodi da je BiH u ranoj fazi, tačnije, da postoji određeni nivo spremnosti u pogledu borbe protiv korupcije. Korupcija direktno utiče na svakodnevni život građana, osobito u oblasti zdravstva, obrazovanja, zapošljavanja i javnih nabavki. Prema mišljenju Komisije Bosna i Hercegovina je generalno uspostavila institucionalni, pravni i strateški okvir za borbu protiv korupcije. Međutim, još uvijek postoje značajni nedostaci. Nedovoljna usklađenost entitetskih krivičnih zakona ozbiljno podriva politiku borbe protiv korupcije.

Rascjepkanost strategija i akcionih planova na različitim nivoima vlasti umanjuje njihovo efikasno provođenje. Strateški dokumenti za borbu protiv korupcije moraju se bolje uskladiti u cijeloj zemlji. Može se zaključiti kako postoje tri kritične

tačke kad je u pitanju korupcija u BiH: primjena zakona, nedostatak prave političke volje za djelovanje i nedovoljan angažman građana odnosno civilnog društva.

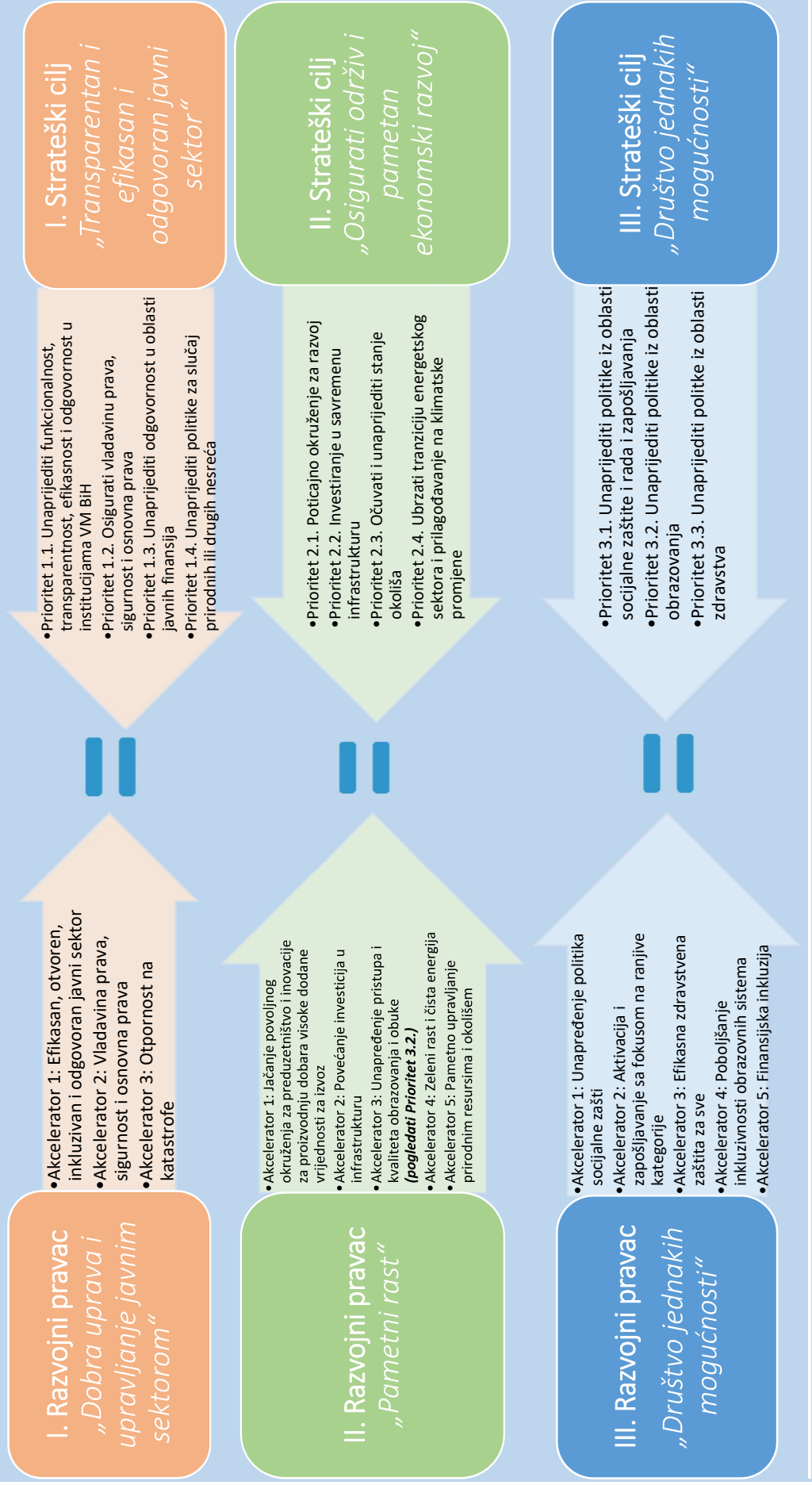
Javna uprava ključna je za napredak Bosne i Hercegovine jer omogućava provedbu neophodnih reformi i sudjeluje u dijalogu s ključnim akterima predpristupnog procesa kojemu je BiH posvećena. U BiH je na snazi novi Strateški okvir za Reformu javne uprave s pratećim Akcijskim planom 2018.-2022. koji je logičan nastavak aktivnosti akcijskog plana prethodne strategije koja je prema podacima izvješća realizirana sa 75% uspjeha. Ključni izazovi ove oblasti u narednom period navedeni su u Strategiji proširenja 2021. i čine temelje predpristupnog procesa. To su depolitizacija javne službe i koordiniran pristup izradi politika koje su ključne za reformski process BiH.

VIZIJA DO 2030. GODINE

Zajednička vizija svih nivoa vlasti jeste da je Bosna i Hercegovina prosperitetna, ekonomski i institucionalno razvijena, socijalno pravedna država, jednakih mogućnosti za sve njene građane, s razvijenom infrastrukturom, društvom baziranim na znanju, gdje se na efikasan način koriste prirodni i drugi resursi, čuva životna sredina i njeguje bogatstvo različitosti.

Paralelni prikaz Okvira ciljeva održivog razvoja BiH i Strateškog okvira institucija BiH

1. STRATEŠKI CILJ: TRANSPARENTAN, EFIKASAN I ODGOVORAN JAVNI SEKTOR

Efikasne javne institucije su temelj ekonomskog i društvenog razvoja Bosne i Hercegovine. Rad institucija BiH zasniva se na zakonitosti, učinkovitosti i transparentnosti. Pri tome, javne institucije moraju biti inovativne kroz uvođenje i primjenu digitaliziranih tehnologija i usluga, kao i efikasno upravljanje javnim resursima. Za gore navedeno, neophodno je savladati brojne izazove digitalne transformacije javnog sektora, a prije svega jačati kapacitete sa svim neophodnim digitalnim kompetencijama uz uvođenje alata, metoda i kulture digitalnih tehnologija u svakodnevne poslove u javnoj upravi. Jedan od ključnih faktora koji utiče na poslovnu i klimu jeste vladavina prava. Ista će se osigurati kroz ujednačenu primjenu propisa na svim

administrativnim nivoima, uz precizno propisanu nadležnost i ulogu svake od javnih institucija, nezavisno eksterno i interno mjerenje učinaka javnih institucija, te efikasnu borbu protiv korupcije.

Dobro upravljanje javnim finansijama je jedan od ključnih čimbenika održivog razvoja. U tom smislu upravljanje proračunom prevazilazi tradicionalni koncept u fazama pripreme, odobravanja i izvršenja. Savremeni koncept upravljanja javnim finansijama obuhvata sve aspekte upravljanja javnim resursima počev od prikupljanja javnih prihoda, upravljanja rashodima, javnim investicijama, javnim dugom i fiskalnim rizicima, i

u tom smislu postavlja mnogo veće uvjete i standarde pred institucije javnog sektora u cjelini.

Svaka zemlja mora razvijati otpornost na katastrofe, odnosno sposobnost sprječavanja pojave štetnih događaja, zaštite od njih, ublažavanja njihovih posljedica, reagiranja na njih i oporavljanja od njih. To između ostalog podrazumijeva poplave, požare, suše i druge katastrofe, čija pojava i utjecaj su sve učestaliji i sa značajnijim posljedicama. Stoga treba donijeti odgovarajuće strateške dokumente i unaprijediti koordinaciju upravljanja rizicima i krizama.

U stalno mijenjajućim prijetnjama u kibernetičkom okruženju, vlasti u Bosni i Hercegovini trebaju imati fleksibilne i dinamične strateške dokumente kibernetičke sigurnosti kako bi odgovorile na nove globalne prijetnje, kao što je praksa zemalja Europske unije. Ti dokumenti bi trebali biti odgovor na rizike, ali i istovremeno trebaju osigurati partnerstvo javnog i privatnog sektora kao i zajedničko korištenje informacija.

1.1. Prioritet: Unaprijediti funkcionalnost, transparentnost, efikasnost i odgovornost u institucijama VM BiH

Kad je pitanju proces tranzicije i izgradnje kapaciteta javne uprave u institucijama BiH može se reći da je COVID kriza u fokus stavila neka važna pitanja poput e-uprave s ciljem olakšavanja svakodnevice građanima. Godišnje izvješće o napretku u ostvarenju ciljeva akcionog plana prethodne Strategije reforme javne uprave pokazalo je daleko najlošiji rezultat upravo u ovoj oblasti.

Novi Strateški okvir za reformu javne uprave prepoznao je ovaj prioritet i posmatra ovo pitanje u okviru oblasti pružanja usluga i usmjeren je na reformske procese koji će transformirati, odnosno orijentirati javnu upravu ka korisnicima, na način da će krajnje korisnike staviti u fokus tako što će stručno pratiti i shvaćati njihove potrebe i očekivanja, te na osnovu toga unaprijediti poslovne procese i upravno postupanje, smanjujući

administrativno opterećenje, omogućavajući dostupnost usluga različitim komunikacijskim kanalima, uz osiguranje visoke kvalitete i smanjenje cijene usluge.

Za ovo su planirane konkretne aktivnosti, a upravne razine u BiH, obuhvaćene Strateškim okvirom za reformu javne uprave, definirat će svoje prioritete razvoja elektroničkih usluga izradom strateških i planskih dokumenata vezanih za e-upravu dok će se harmonizacija i koordinacija razvoja elektroničkih usluga osigurati izradom i primjenom metodologije i kriterija za prioritetnost elektroničkih usluga, a harmonizacija u implementaciji osigurat će se poštivanjem osnovnih načela dizajna elektroničkih usluga i načela okvira interoperabilnosti. Ono što je bitno istaći je da se ključni napredak planira aktivnostima reinženjeringa i optimizacije poslovnih procesa.

Digitalizacija u javnom sektoru predstavlja efektivan katalizator poslovnih procesa. Korištenjem dostupnih i interoperabilnih tehnologija, efikasnost se može višestruko uvećati. Aktivnosti u procesu digitalizacije administrativnih postupaka i poslovnih procesa potrebno je fokusirati na principu da budu „digitalni kao standard“ i „interoperabilni kao standard“ korištenjem digitalnog identiteta i digitalnog potpisa, da se smanji administrativno opterećenje izgradnjom digitalnih javnih usluga, te da dostavljanje podataka od strane građana i poslovnih subjekata javnim službama bude „samo jednom“.

Sve ovo podrazumijeva provođenje reforme javne uprave u Bosni i Hercegovini sa ciljem dostizanja efikasne javne uprave na svim nivoima vlasti, koja će doprinijeti uspješnom procesu pridruživanja i pristupanja Bosne i Hercegovine Europskoj Uniji, te osigurati poštivanje javnog interesa i kvalitetnog zadovoljavanja potreba građana i privrednih subjekata.

1.2. Prioritet: Ojačati vladavinu prava, sigurnost i osnovna prava

Mišljenjem Europske komisije su jasno navedene glavne prioritetne reforme koje BiH mora poduzeti na putu za članstvo u EU. Među tih 14 ključnih preporuka, jačanje vladavine prava je prioritet svih prioriteta. Slabljenje vladavine prava je trend koji nadležne institucije nužno moraju rješavati polazeći od pitanja navedenih preporukama EU, ali i drugim vlastitim i nalazima domaće i međunarodne zajednice u oblastima sistema pravde, sigurnosti i temeljnih prava. Broj pitanja sa kojima se suočava sektor pravde u BiH, a koja zahtijevaju posebnu pažnju, mogu se grupirati u nekoliko oblasti. U pravosudnoj oblasti potrebno je postići, u dijelovima dalje jačati i održavati EU standarda razine nezavisnosti i usklađenosti, efikasnosti i kvaliteta, odgovornosti i transparentnosti, kao i zadovoljavajuću razinu kapaciteta i resursa u radu pravosudnog sistema.

U oblasti izvršenja kaznenih sankcija (zatvorskom sistemu) potrebno je razvijati i osigurati usklađen sistem koji, držeći minimalno do europskih standarda, osigurava human i zakonit tretman i efektivnu resocijalizaciju u zatvorima. U oblasti pristupa pravdi, pravne pomoći i pravosudne saradnje potrebno je dalje razvijati oba sistema i posvetiti se brizi o korisnicima suda. U oblasti pružanja podrške gospodarskom rastu potrebno je definirati i provesti mjere kojim će nadležne institucije doprinijeti stvaranju povoljnijeg okruženja za održiv gospodarski razvoj počevši od uređenosti sistema zemljišne uprave do upravljanja registracijama poslovnih subjekata.

S obzirom na složenu pravnu i institucionalnu organizaciju u BiH, od posebne važnosti za ostvarivanje ciljeva iz svake od ove četiri najvažnije reformske oblasti su uspostavljanje sistema, postupaka i kapaciteta za koordiniranje i usklađivanje aktivnosti reforme. Njihovo rješavanje je potrebno da osigura da su reformski napori na svakoj od razina vlasti u BiH usmjereni prema sličnim strateškim smjerovima i usklađeni sa zahtjevima EU integracija. Ukoliko se dodatno

ne razviju kapaciteti ministarstava i pravosudne uprave za upravljanjem reformama i da sebe i druge smatraju odgovornim za napredak koji je ostvaren ili nije ostvaren, uspjeh planiranih reformi će doći u pitanje. Zbog toga su pitanja vezana za koordinaciju, rukovođenje i odgovornost sektora pravde u BiH utvrđena kao peta reformska oblast u kojoj je potrebno unaprijediti koordinaciju i učiniti efektivnijim uloge i odgovornosti institucija sektora kojima se osigurava efektivniji, otvoreniji, odgovorniji i s EU standardima usklađen sistem pravde u BiH.

Spremnost Bosne i Hercegovine na svim razinama vlasti u prevenciji borbe protiv korupcije nalazi se u ranoj fazi. Korupcija je i dalje vrlo prisutna i predstavlja razlog i kočnice daljem ograničavanju reformskih procesa. Stoga je potrebno usmjeriti prioritetno djelovanje na otklanjanje sastavnih nedostataka u operativnoj saradnji agencija za provedbu zakona i koordinaciju razmjene podataka. Potrebno je dodatno ojačati aktivnosti iz oblasti finansijskih istraga i zapljene imovine stečene kriminalnim aktivnostima te uskladiti zakonodavstva i jačati kapacitete institucija BiH u oblasti javnih nabavki.

U skladu sa politikama Europske unije o borbi protiv korupcije, neophodno je unaprijediti zakonodavni i institucionalni okvir u djelokrugu represivnog djelovanja protiv korupcije, kao i u dijelu sprječavanja iste, unaprijediti koordinaciju između različitih tijela odgovornih za sprječavanje i borbu protiv korupcije, te jačati institucije koje se bore protiv korupcije.

Poboljšana koordinacija i saradnja koja uključuje sve nivoe vlasti je preduvjet za efikasnije suzbijanje korupcije. Tijela za prevenciju korupcije na svim nivoima vlasti moraju biti stalne, neovisne institucije sa jasnim i ambicioznim mandatom i odgovarajućim resursima. Agencija za prevenciju i borbu protiv korupcije, kao koordinacijsko tijelo za prevenciju korupcije, treba imati proaktivniji pristup osobito kad je u pitanju podizanje svijesti građana o prevenciji korupcije i postupanju po njihovim podnescima s indicijama koruptivnog ponašanja. I dalje je potrebno jačati kapacitete za

provođenje zakona. Potrebne su značajne reformske aktivnosti da bi se osigurala nezavisnost, usklađenost i transparentnost, u radu pravosudnih institucija, a posebno izvršenja krivičnih sankcija u BiH, poštujući europske standarde, uz osiguranje humanog i zakonitog tretmana te resocijalizacije u zatvorima u BiH. Potrebno je pružiti potporu aktivnostima unaprijeđenja registracije nekretnina i poslovnih subjekata, kao i sudske postupke gospodarskog sektora, a sve uz razvoj i unaprijeđenje koordinacije i funkcionalnijih uloga i odgovornosti nadležnih institucija sistema pravde u BiH.

Po pitanjima ljudskih prava i manjina potrebna su suštinska unaprijeđenja strateškog, pravnog, institucionalnog i političkog okvira za poštovanje ljudskih prava. Nedostatak efikasnog provođenja zakonodavstva za sprječavanje i zaštitu od rodno zasnovanog nasilja, posebno nasilja u porodici, i dalje izaziva zabrinutost. Neophodan je sveobuhvatniji i integrisani pristup populaciji Roma kako bi se potakla njihova socijalna inkluzija i ostvarivanje njihovih prava. Usaglašavanje Bosne i Hercegovine sa zajedničkom vanjskom i sigurnosnom politikom Europske unije treba i dalje unaprijeđivati.

Značajnije uključivanje svih sigurnosnih institucija, vertikalne i horizontalne razine u potpori za upravljanje migracijama u Bosni i Hercegovini te u tom smislu, potrebno je poduzeti neophodne mjere za sprječavanje i širenje kriznih situacija izazvanih migracijskim prilivom. Stoga je nužno da Bosna i Hercegovina poduzme aktivnosti koje će unaprijediti učinkovitost koordinacije upravljanja granicama i kapacitetima za upravljanje migracijama na svim razinama i osigurati funkcioniranje sistema azila. Potrebno je unaprijeđivati politike za legalne i nelegalne migracije, azil, te jačati integrirano upravljanje granicom kako bi se spriječio nelegalan prelazak iste i priliv nelegalnih migranata, te borbu protiv zloupotrebe droga.

1.3. *Prioritet: Unaprijediti odgovornost u oblasti javnih finansija*

Ovaj prioritet podrazumijeva reforme u svim oblastima upravljanja javnih finansija, počev od reformi u oblasti fiskalnog sistema, procesima srednjoročnog i godišnjeg budžetiranja, trezorskog sistema rada, uvođenja programskog budžetiranja u operativnu upotrebu itd.

Cilj svih ovih reformi je povećanje stepena transparentnosti korištenja javnih sredstava i jasno definisanje odgovornosti za realizaciju strateških ciljeva i prioriteta svake institucije u okvirima njene zakonski utvrđene nadležnosti. Poseban fokus je stavljen na kapitalni proračun kroz unaprijeđenje procedura procjene, utvrđivanja prioriteta i odabira projekata javnih investicija u institucijama BiH, kao i izvješćivanje o provedbi kapitalnih projekata.

U segmentu izvršenja proračuna, oblasti reforme se odnose na unaprijeđenje pregleda nad izvršenjem proračuna, zatim na povezivanje informacijskih sistema, te izgradnji kapaciteta i poboljšanju procedura u oblasti računovodstva.

Aktivnosti u oblasti javnog duga trebaju osigurati dalje usklađivanje sa međunarodnim standardima izvještavanja. Postoji potreba za daljim unaprijeđenjem u oblasti prikupljanja prihoda od indirektnih poreza koji su najviši i najznačajniji poreski prihod u BiH. U tu svrhu je potrebno nastaviti sa razvijanjem i uspostavom automatizovanih poslovnih procesa u oblasti indirektnih poreza, unaprijeđivanjem upravljanja rizicima u prikupljanju prihoda od indirektnih poreza i proporcionalnih naknadnih kontrola, unaprijeđenjem informatičke podrške, kontinuiranim poboljšanjem kvaliteta pružanja usluga obveznicima indirektnih poreza, uvođenjem pojednostavljenih postupaka za pouzdane poslovne subjekte za olakšavanje trgovine uz odgovarajuće kontrolne mjere, promovisanjem značaja dobrovoljnog izvršavanja poreske obaveze za sve građane u BiH, jačanjem integriteta poreskih službenika, kao i cijelog seta prioriteta koji se

odnose na usklađivanje zakonodavstva sa EU *acquis-em*.

U cilju postizanja cjelovitog i integriranog okvira za planiranje, koordiniranje, provedbu i praćenje napretka ka djelotvornom korištenju dostupnih javnih resursa, povećanju transparentnosti i funkcioniranju upravljanja javnim financijama sukladno međunarodnim standardima i standardima EU planirane su reforme u svim oblastima upravljanja javnih financija. S obzirom da provođenje ovih reformi podrazumijeva izmjene i unaprijeđenje zakonodavnog okvira, ali i uvođenje savremenih upravljačkih alata, potrebno je da se u narednom periodu nastave započete reforme. Pri tome moraju se uvažavati obaveze donošenja propisa iz oblasti finansijskog upravljanja i kontrole i interne revizije koji su usklađeni sa međunarodno prihvaćenim standardima kontrole i interne revizije, te metodologijama i najboljom praksom EU, što proizlazi i iz člana 90. Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između EU i njihovih država članica i Bosne i Hercegovine, u dijelu pod nazivom "Saradnja u području revizije i finansijske kontrole".

1.4. Prioritet: Unaprijediti politike za slučaj prirodnih ili drugih nesreća

Svaka zemlja mora razvijati otpornost na katastrofe, odnosno sposobnost sprječavanja pojave štetnih događaja, zaštite od njih, ublažavanja njihovih posljedica, reagiranja i oporavljanja od istih. U posljednje vrijeme zbog klimatskih promjena znatno je povećana vjerovatnost prirodnih katastrofa i pojava ekstremnih vremenskih prilika.

Zato treba donijeti odgovarajuće strategije i razviti planove upravljanja rizicima i krizama koji će se temeljiti na istraživanjima i analizama rizika od katastrofa. Smanjenje rizika od katastrofa i adekvatan odgovor na saniranje posljedica izazvanih prirodnim katastrofama moguće je kroz kontinuirano unaprijeđenje sistema civilne zaštite, institucionalno jačanje iste, jačanje vertikalne i horizontalne komunikacije u kriznim situacijama, kao i jačanje međunarodne saradnje s ciljem razmjene iskustava i pomoći u predviđanju, sprječavanju i saniranju posljedica prirodnih katastrofa

Indikatori u okviru Strateškog cilja 1:

Svjetski indikatori uprave			
Godina	Početna (2019.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora			
Glas i odgovornost	39	55	65
Politička stabilnosti i odsustvo nasilja/terorizma	30,5	50	63
Djelotvornost vlade	28.9	50	58
Kvalitet regulative	47	55	70
Vladavina prava	22	48	53
Kontrola korupcije	30,3	48	55
Izvor: www.govindicators.org . Procentni rang među svim zemljama (od 0 (nizak) do 100 (visok) rang.			
Udio stanovništva zadovoljnog posljednjim iskustvom sa javnim uslugama			
Godina	Početna (2013.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	38,1	50	70
Izvor: Podaci Transparency Internationala o percepciji javne uprave u BiH. „Zadovoljno stanovništvo“ uključuje ispitanike koji su izabrali „veoma zadovoljan“ ili „prilično zadovoljan“ opciju u anketi.			
Komentar: Godine 2016. prosječan udio građana u OECD zemljama evidentiranih kao zadovoljnih sistemima javnog zdravstva i obrazovanja bio je 70%, odnosno 67%.			

Razlika između stvarnog suficita / deficita i ciljanog suficita / deficita, utvrđenih u proračunu za tekuću godinu			
Godina	Polazna (2019.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	2,6%	≤ 2.6%	≤ 2.6%
Izvor: MFT BiH			
Indikator: Kompozitni Indeks vladavine prava			
Izvor podataka, opis indikatora, frekvencija, Metodologija:			
<i>Kompozitni Indeks vladavine prava predstavlja globalni pokazatelj koji mjeri stupanj</i>			
<i>Indeks vladavine prava (WJP Rule of Law Index 2020) predstavlja pokazatelje za 128 zemalja i njihov pravosudni sustav utemeljen na 8 podindikatora: ograničenja snage države, odsustvo korupcije, otvorenost vlade, osnovna prava, red i sigurnost, provođenje propisa, učinkovito pravosuđe, učinkovit okvir kaznenog zakonodavstva.</i>			
<i>Indeks vladavine prava je prosječni zbir vrijednosti postotnih rangova od 0 do 1 za 8 navedenih dimenzije.</i>			
<i>Indeks se oslanja na istraživanja po država, u kojima sudjeluje više od 130.000 kućanstava i 4.000 pravnika i stručnjaka za interpretaciju percepcije vladavina prava.</i>			
<i>Metodologija je dostupna:</i>			
<i>https://worldjusticeproject.org/our-work/research-and-data/wjp-rule-law-index-2020</i>			
<i>Napomena: Predloženo kretanje indeksa je rezultat praćenja indeksa od prvog objavljivanja 2015. godine i temeljem kretanja istoga u zemljama u regiji i središnjoj Europi</i>			
Godina	Početna (2020.)	Srednja(2023.)	Ciljna (2030.)
	0,48	0,51	0,55

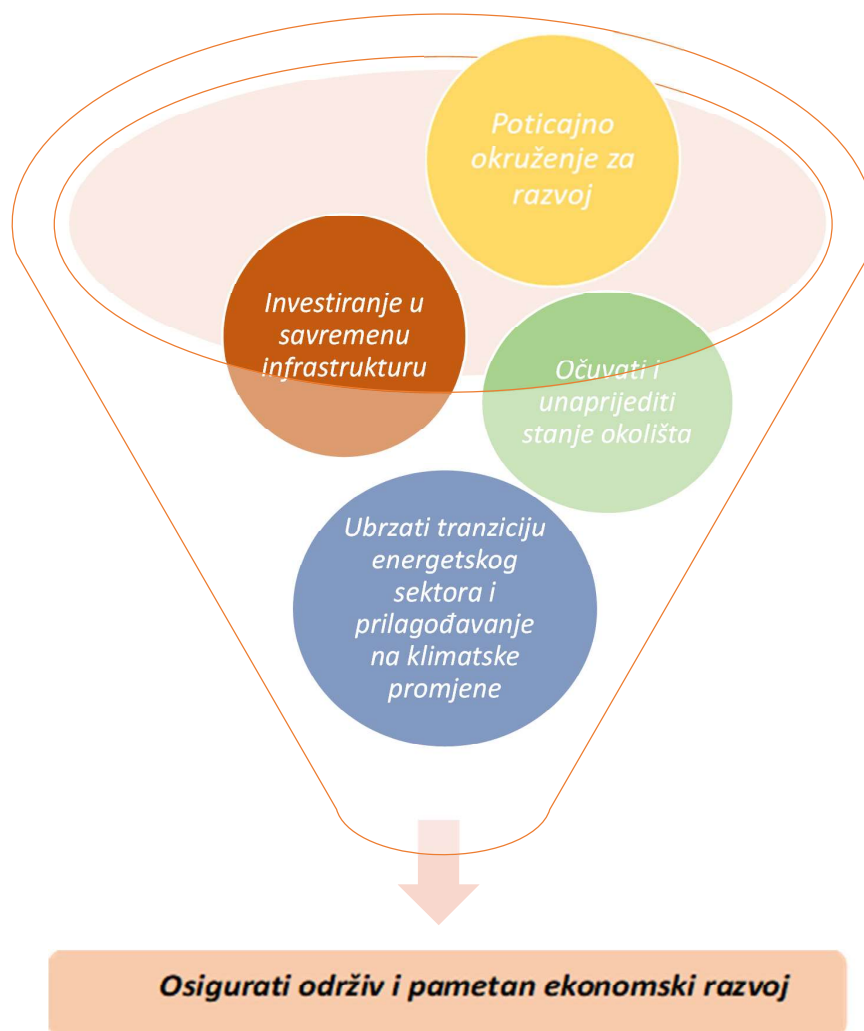
Procenat naplate prihoda od indirektnih poreza tekuća/prethodna godina			
Godine	Početna (2020.)	Srednja (2023.)	N/A
Vrijednost indikatora prema Osnovnom scenariju projekcija prihoda od ind. poreza	2020/2019 godina = -9,3%	≥ 2,8%	≥ 3,1% u 2024. godini -Podaci nisu dostupni za projektiranje prihoda od indirektnih poreza za period 2025-2030. godina.
Vrijednost indikatora prema Programskom scenariju projekcija prihoda od ind. poreza	2020/2019 godina = -9,3%	≥ 4,3%	≥ 3,1% u 2024. godini -Podaci nisu dostupni za projektiranje prihoda od indirektnih poreza za period 2025-2030. godina.
<p><i>Izvor: Odjeljenje za makroekonomsku analizu Upravnog odbora UIO, oktobar 2021; Projekcije dostupne u OMA biltenu 197-198, http://www.oma.uino.gov.ba</i></p> <p><i>Napomena: Programski scenario projekcija prihoda od indirektnih poreza koji je izradila OMA u oktobru 2021. godine podrazumijeva primjenu izmjena Zakona o akcizama u području duhanskih prerađevina, koje su usvojene od strane Upravnog odbora UIO i Vijeća ministara, te su proslijeđene Parlamentarnoj skupštini BiH na usvajanje. Izmjene se odnose na rokove obračuna obaveze za akcize i rokove plaćanja akciza. Prelazak sa starog na novi režim naplate bi prouzročio velike jednokratne gubitke prihoda od akciza. Prema procjeni OMA, gubitak prihoda od akciza na duhanske prerađevine u 2022. godini zbog pomjeranja rokova za plaćanje za uvoznike iznosiće najmanje 100 mil KM, što predstavlja 1,5 procentnih poena projektiranog rasta u 2022. godini.</i></p> <p><i>Projektirane stope rasta prihoda od indirektnih poreza za 2021., 2022., 2023. i 2024. godinu prema osnovnom scenariju iznose: 14,8%, 3,0%, 2,8% i 3,1%, respektivno, dok prema programskom scenariju iznose: 14,8%, 1,5%, 4,3% i 3,1%, respektivno.</i></p>			

Broj smrtnih slučajeva, nestalih osoba i osoba direktno pogođenih katastrofama na 100.000 stanovnika			
Godina	Početna (2014.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	Potrebno utvrditi	Smanjiti za 20%	Smanjiti za 50%
<p>Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH</p> <p>BiH nema usaglašene i egzaktno podatke na nivou BiH jer se još radi na unošenju podataka u bazu podataka o štetama i gubicima.</p>			

2. STRATEŠKI CILJ: OSIGURATI ODRŽIV I PAMETAN EKONOMSKI RAZVOJ

Ubrzan ekonomski razvoj treba da se temelji na povećanju produktivnosti i zaposlenosti. Da bi se to postiglo neophodno je uspostavljati okruženje za razvoj poduzetništva i inovacija. To bi trebalo omogućiti realizaciju razvojnih potencijala, ispoljavanje inovativnosti i kreativnosti, kao i otvaranje kvalificiranih i visokokvalificiranih i adekvatno plaćenih radnih mjesta uz očuvanje okoliša i smanjenje nejednakosti, otklanjanje diskriminacije i rodne neravnopravnosti u društvu.

S druge strane, ubrzan razvoj će biti kreativan, tj. poticati će korištenje naprednih tehnologija u proizvodnji i potrošnji kulturnih i kreativnih proizvoda.

Pametan rast podrazumijeva pametno upravljanje prirodnim resursima uz korištenje čiste energije i veću otpornost na prirodne i druge katastrofe, kao i tranziciju energetskeg sektora u BiH. Nužno je promijeniti paradigmu energetskeg razvoja BiH, prebacivanjem fokusa sa termoelektrana na uglj

na razvoj obnovljivih izvora energije, odnosno započeti dekarbonizaciju energetskog sektora.

Izazovi upravljanja klimatskim rizicima, zaštita kvaliteta medija okoliša, očuvanje biološke raznolikosti i održivo upravljanje vodama i zemljištem moraju se rješavati kako bi se osiguralo da ekonomski rast bude održiv. Imajući u vidu da se skoro sav otpad u Bosni i Hercegovini odlaže na deponije, potrebno je razviti sistem cirkularne ekonomije u sferi upravljanja otpadom i raditi na ponovnoj upotrebi i reciklaži, kompostiranju, te povratu energije. Na taj način bi se smanjio utjecaj na prirodne resurse i unaprijedilo stanje okoliša, a razvio i ojačao novi ekonomski sektor.

2.1. Prioritet: Poticajno okruženje za razvoj

BiH može postati konkurentna i ostvarivati snažan ekonomski razvoj ako ima, prije svega, jasno definisane politike, konkurentnu proizvodnju i distribuciju znanja, te kvalitetnu međunarodnu promociju za razvoj turizma baziranog na principima održivosti.

Naučnoistraživačke institucije kao ključni proizvođači znanja i visokoobrazovne institucije kao distributeri znanja trebaju postati faktori razvoja Bosne i Hercegovine i kao takve povesti ostale institucije u društvo znanja. Mala zemlja s ograničenim resursima svoj prosperitet može uspješno graditi jedino na razvoju ekonomije, koja se temelji na tehnologiji i inovacijama. Bosna i Hercegovina je započela proces pametne specijalizacije u skladu sa višegodišnjim akcionim planom za regionalni ekonomski prostor .

Strategije pametne specijalizacije su namijenjene da bi podstakle ulaganja u istraživanje i razvoj koji će pomoći prosperitetnim sektorima. Ključne odlike pametne specijalizacije su: stimulisanje inovacija kroz preduzetništvo, modernizaciju i adaptiranje; hrabro usvajanje inovativnih rješenja u javnoj upravi; strateška tehnološka raznovrsnost u oblastima relativnih snaga i potencijala privrede, povećanje diverziteta kroz promovisanje novih

veza, sinergije i efekta preliivanja (eng. spill-over) u privredi.

Dokument koji bi trebao poslužiti kao ulazna informacija za podršku procesu pametne specijalizacije u BiH je Pregled zajedničkih prioriteta za podršku inovacijama u malim i srednjim preduzećima u BiH (zasnovan je na tri inovaciona akciona plana za period 2021-2023. koji su osmišljeni sa zainteresovanim stranama iz oba entiteta kao i Distrikt Brčko). Politike jačanja poduzetništva u Bosni i Hercegovini trebaju značajnu pažnju posvetiti olakšavanju osnivanja i gašenja kompanija, te mobiliziranju potencijala dijaspore u smislu njenog ohrabririvanja da aktivira potrebne vještine i resurse za razvoj u zemlji.

Definisanje i usaglašavanje strateškog okvira, politika i pravca razvoja turizma u BiH, predstavljaju važne prioritete za Bosnu i Hercegovinu uzimajući u obzir kulturno i historijsko naslijeđe i očuvanje prirodnog bogatstva, unaprijeđenje postojećih i uvođenje novih turističkih proizvoda, promotivnih aktivnosti, uz poštivanje principa održivosti.

Ulaganje u kulturu i kreativne industrije, predstavlja potencijal za unaprijeđenje ekonomskog razvoja i kreiranje radnih mjesta, razvoj novih tehnologija, smanjenje siromaštva, te utiče na poboljšanje opšte kvalitete života i potiče ugrožene skupine stanovništva da učestvuju u društvenim procesima. Kreativne industrije predstavljaju dodatni generator prihoda. Kroz javne politike stimulisati razvoj kulture i kreativne industrije, uspostavu sistema koji će pomoći kreiranje kulturnih distrikta, razvoj kulturnog turizma i subvencioniranje kreativnih industrija.

Potreban je mnogo veći angažman na podizanju nivoa svijesti i razumijevanja jedinstvene uloge koju dijaspora može odigrati u razvojnim procesima u Bosni i Hercegovini. Donošenje pravnog okvira, podrazumijeva usvajanje strategije i pripremu zakonskog okvira sistemski urediti pitanje odnosa i saradnje sa iseljeništvom. Potrebno je razviti mehanizme međuinstitucionalne koordinacije za saradnju sa iseljeništvom

uključivanjem nadležnih institucija svih nivoa vlasti.

Aktivnosti treba usmjeriti na unaprijeđenje sistema praćenja i prikupljanja podataka o emigraciji i kružnim migracijama; privlačenje investicionog, ljudskog i drugog kapitala; povezivanje privrednika iz iseljeništa s privrednim subjektima u BiH kao i mobiliziranje ljudskih potencijala, znanja i vještina iseljeništa. Jačanjem saradnje sa organizacijama iseljeništa, raditi na očuvanju kulturnog identiteta iseljeništa, unapređenju informiranja i razmjenu informacija, saradnji sa mladima u iseljeništvu i međusobnoj komunikaciji.

Koordinacija u oblasti infrastrukture kvaliteta među nadležnim institucijama na različitim nivoima vlasti je nedovoljna i ne postoji cjelodržavna strategija za infrastrukturu kvaliteta. Posebni izazovi za naredni period su i kreiranje agrarne politike i uvođenje onih instrumenata koji će omogućiti dinamičko restrukturiranje poljoprivrednog sektora, modernizaciju, a ujedno i efikasno približavanje EU integracijama; usklađivanje sistema službenih veterinarskih i fitosanitarnih kontrola sa europskim standardima; osnaživanje administrativnih kapaciteta posebno u pogledu inspeksijskih službi i laboratorija; preuzimanje i implementacija EU propisa i uspostavljanje struktura kojim će se obezbijediti dostizanje potrebnog nivoa standarda kvaliteta i sigurnosti hrane za nesmetanu trgovinu poljoprivrednim robama i izvoz svih roba animalnog porijekla na tržište Europske unije.

2.2. *Prioritet: Investiranje u savremenu infrastrukturu*

Digitalna infrastruktura postala je „de facto“ preduslov za savremeno poslovanje u bilo kojem segmentu društva. Štaviše, uz dostupnost dovoljno razvijene digitalne infrastrukture, tržište digitalnih, ali i ostalih usluga postaje globalno (omogućavajući „eng. just in time delivery“ i višestruko šire tržište). Kontinuirane investicije u digitalnu infrastrukturu moraju biti imperativ, s ciljem povećanja dostupnosti i uvećanja pristupnog

kvaliteta usluga svim građanima BiH (indirektno utiče i na zdravstvo, školstvo, urbano planiranje...).

Bosna i Hercegovina treba da donese strategiju širokopojasnog pristupa, koja će postaviti ambiciozne ciljeve i jasnu mapu puta kako bi se konvergiralo dobrim praksama iz Digitalne agende za Europu kao i iz Evropskog gigabitnog društva 2025. kojim je postavljen kao osnovni cilj implementacija gigabitne povezanosti s brzinama pristupa od 1 Gbit/s i više uz paralelno uvođenje 5G mreža.

Dostupnost širokopojasnog pristupa velikih brzina je preduslov za daljnji društveni i privredni razvoj, odnosno tranziciju prema digitalnom društvu i privredi zasnovanoj na digitalnim tehnologijama. Širokopojasni pristup velikih brzina omogućava realizaciju mnogih društvenih i privrednih koristi, za građane, privredne subjekte i javnu upravu.

Ukupan cilj Okvirne prometne politike je održiv razvoj prometnog sistema države, entiteta i Brčko distrikta BiH zasnovanom na društvenom i ekonomskom razvitku države, zadovoljenju potreba za poboljšanom mobilnošću tereta i ljudi, fizičkom pristupu tržištima i ostalim društveno ekonomskim zahtjevima.

Okvirna strategija prometa BiH 2016-2030. je razvijena u skladu sa Okvirnom prometnom politikom. Strateški ciljevi su: usklađenost sa EU standardima i regulativom; Finansijska održivost, Minimalan uticaj na životnu sredinu i ispunjavati zahtjeve u pogledu informacija i sigurnosti.

Da bi se kvalitet transportne infrastrukture i usluga što više približio kvalitetu u zemljama u okruženju, potrebno je unaprijediti upravljanje transportnom infrastrukturom i uspostaviti održiv sistem finansiranja. Bolja provedba zakonodavstva koje se odnosi na bezbjednost na cestama u kombinaciji sa sigurnijom, dobro održavanom infrastrukturom i vozilima, efikasno provođenje i kontinuirano obrazovanje i podizanje svijesti mogu dovesti do značajnog poboljšanja bezbjednosti na cestama. Preostaje usklađivanje propisa o željezničkom, cestovnom, pomorskom, saobraćaju unutrašnjim

plovnim putevima i intermodalnom saobraćaju sa acquis-em i implementacija iste.

2.3. *Prioritet: Očuvati i unaprijediti stanje okoliša*

Iako je ekonomski rast podigao standarde života i unaprijedio kvalitetu života, također je iscrpio prirodni kapital BiH i degradirao ekosisteme. Budući da prirodni kapital predstavlja direktni ulazni element za proizvodnju mnogih roba i usluga, njegova zaštita i obnova trebaju biti u glavnom fokusu održivog razvoja u BiH.

Potpisivanjem Sofijske deklaracije, BiH je preuzela obavezu unaprijeđenja okolišnog razvoja zemlje, te provođenja mjera u oblasti klimatskih promjena, sprječavanja zagađenja voda, vazduha i tla, zaštite biodiverziteta i uvođenja principa cirkularne ekonomije (još uvijek na niskom nivou). U tom smislu neophodno je izraditi Mapu puta za uvođenje cirkularne ekonomije u BiH, posebno uzimajući u obzir uticaj posljedica pandemije uzrokovane virusom COVID-19 na ekonomski razvoj Bosne i Hercegovine.

Bosna i Hercegovina u narednom periodu treba da izradi cjelodržavni okvir u oblasti klimatskih promjena usklađenog sa Zakonom o klimi EU, izradu Studije o mogućnostima i uticaju uvođenja sistema trgovanja emisijama uspostavljanje okvira za mjerenje, izvještavanje i verifikaciju GHG emisija. U procesu razvoja i rasta, održiv pristup okolišu zahtijeva da proizvodnja roba i usluga ne vodi potpunom iscrpljivanju prirodnog kapitala kako ekonomskog tako i u drugim segmentima, te je neophodno voditi računa o stanju medija okoliša (kvalitet zraka, voda i zemljišta), kao i prirodnim resursima (zaštićena područja, biodiverzitet, rude, šume-resursi, zemljište i vode, itd.).

Nužno je usmjeravati privredni razvoj koji će voditi ka smanjenju pritisaka na okoliš (otpad, ispuštanja u rijeke i zemljište, crne tačke), te prevenciji uticaja u provođenju principa zagađivač plaća.

Izazovi očuvanja biološke raznolikosti i održivo upravljanje vodama i zemljištem moraju se rješavati kako bi osiguralo da ekonomski rast bude

održiv (posebno u sektorima poput turizma, šumarstva i poljoprivrede) te kako bi se povećala otpornost na poplave, požare, suše i druge katastrofe čija pojava i utjecaj su sve značajniji zbog neodrživog korištenja resursa. U određenim slučajevima (npr., upravljanje otpadom), ovi izazovi mogu se rješavati na općinskom/regionalnom nivou što dodatno naglašava važnost prostornog planiranja, kao i gradova/regija i njihove uloge čuvara prirodnog kapitala Bosne i Hercegovine.

2.4. *Prioritet: Ubrzati tranziciju energetske sektora i prilagođavanje na klimatske promjene*

Energetska tranzicija je rezultat energetske politike Europske unije gdje su sve zemlje članice u obavezi da izrade i implementiraju tzv. nacionalne energetske i klimatske planove koji će osigurati postizanje ciljeva za 2030. godinu donesenih na nivou EU.

Ono što je krajnji cilj Europske unije je da do 2050. godine na nivou EU, ne postoje neto emisije gasova staklene bašte i da se ekonomski rast odvaja od upotrebe resursa. Ovo znači da je potrebno da se proizvodnja i transformacija energije, transport i prijenos, distribucija i potrošnja energije, ostvaruju sa novim tehnologijama i u novim ekonomskim odnosima.

Kada je u pitanju Bosna i Hercegovina, Zahtjevi EU u području energetske sektora, su u najvećoj mjeri sadržani u odredbama Ugovora o uspostavi Energetske zajednice koje je BiH kao jedna od Ugovornih strana, obavezna implementirati. Na osnovu Smjernica i preporuka Sekretarijata Energetske zajednice o razvoju Integrisanih energetske i klimatske planova, definisani su ključni koraci za izradu Nacionalnih integrisanih energetske i klimatske planova (NECP) Bosne i Hercegovine.

U slučaju BiH, potrebna je usklađenost sa do sada usvojenim strateškim dokumentima i planovima u oblasti okoliša, energetske efikasnosti i obnovljivih

izvora energije. Također, potrebno je uzeti u obzir i buduće obaveze BiH (na osnovu strateških ciljeva EU do 2030. odnosno novih ciljeva Energetske zajednice koji će biti obavezujući za BiH).

Bosna i Hercegovina će u narednom periodu raditi na energetskej efikasnosti, povećanja udjela obnovljivih izvora energije i smanjenja emisija gasova sa efektom staklene bašte do 2030. godine te donositi potrebne politike ostvarivanja u pet dimenzija: dekarbonizacija (smanjenje emisija stakleničkih gasova i obnovljivi izvori energije), energetska efikasnost, unutrašnje energetske tržište, sigurnost snabdijevanja, te inovacije istraživanje i konkurentnost, a koji će omogućiti dalji razvoj energetskog sektora Bosne i Hercegovine.

Prilikom definisanja ciljeva BiH za 2030. godinu neophodno je da se u obzir uzmu i zahtjevi iz Sofijske deklaracije koju je BiH potpisala i iskazala snažno opredjeljenje da će zajedno sa EU raditi na stvaranju klimatski neutralne Europe do 2050. godine, te da će sprovoditi mjere u oblasti sprječavanja klimatskih promjena i zagađenja,

razvoja energije, mobilnosti i cirkularne ekonomije kao i razvoja biodiverziteta, održive poljoprivrede i proizvodnje hrane.

Neke od najvažniji mjera se odnose na usklađivanje sa EU čiji je cilj klimatski neutralna Europa do 2050. godine, definisanje energetske i klimatske ciljeva do 2030. u skladu sa pravnim okvirom Energetske zajednice i pravnom tekovinom EU, kao i razvoj i primjena nacionalnih energetske i klimatske planova sa jasnim mjerama za smanjenje emisija stakleničkih gasova. Nastaviće se usklađivanje sa sistemom za trgovanje emisijama EU kao i uvođenje drugih modela za oporezivanje emisija, kako bi se promovisala dekarbonizacija u regionu. Koraci ka primjeni "Zelene agende" uključuju i saradnju u pripremi procjene socio-ekonomskog uticaja dekarbonizacije na BiH i na nivou regiona u cilju pravedne tranzicije, razvoj energetske efikasnosti i njeno poboljšanje u svim sektorima kao i povećanje udjela obnovljivih izvora energije i obezbjeđivanje neophodnih uslova za investiranje.

Indikatori u okviru Strateškog cilja 2:

• Kreditni rejting (S&P)			
Godina	Početna (2018.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
	B	B+	BB

Izvor: Centralna banka BiH. (2020). <https://www.cbbh.ba/Content/Read/549?lang=hr>

Rashodi za istraživanje i razvoj kao udio BDP-a			
Godina	Početna (2018.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	0,20	0,53	2,00

Izvor: Agencija za statistiku BiH. (2015). EU prosjek tokom 2013-2017. je bio iznad 2%.

Održivi turizam			
Godina	Početna (2019.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora			
Omjer u odnosu na BDP (8.9.1.a)	9,3%	9,4%	9,6%
Broj turističkih dolazaka (8.9.1.b)	1.640.717	1.800.140	2.200.000
Dužina boravka turista (8.9.1.c)	2-3	3-4	4-5

Izvor: Agencija za statistiku BiH; Svjetsko vijeće za putovanja i turizam (WTTC);

Stopa smrtnosti uslijed povreda u saobraćajnim nesrećama, po 100.000 stanovnika			
Godina	Početna (2016.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	15,7	11,5	6,4
Izvor: UN database, 2000-2013, „Global Status Report on Road Safety 2015 E-estimated; za 2016. WHO: Global Status Report on Road Safety 2018.			

Kvalitet infrastrukture (1-5)			
Godina	Početna (2016.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	2,6	3,0	3,5
Izvor: Indeks učinka logistike Svjetske banke: kvalitet infrastrukture vezane za trgovinu i transport* https://lpi.worldbank.org/#:~:text=The%20LPI%20is%20an%20interactive,for%20comparisons%20across%20160%20countries . Prosjek EU tokom 2014-2018. bio je 3,5.			

Broj izgrađenih novih kilometara na cestovnom Koridoru Vc			
Godina	Početna (2021.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	120 km	160 km	337 km
Izvor: Ministarstvo komunikacija i prometa Bosne i Hercegovine			

Pojedinci koji koriste internet, u %			
Godina	Početna (2020.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	73,2	80	95
Izvor: Agencija za statistiku BiH (2020.)			

Indikatori za fiksni širokopolasni pristup			
Godina	Početna (2020.)	Srednja (2025.)	Ciljna (2030.)
Pokrivenost stanovništva brzim širokopolasnim pristupom, (≥ 30 Mbit/s), %	Nije dostupno	75	95
Pretplaćena domaćinstava na ultra brzi širokopolasni pristup, (> 100 Mbit/s), %	Nije dostupno	35	65
Izvor: Ministarstvo komunikacija i prometa Bosne i Hercegovine			

Indikatori za mobilni širokopolasni pristup				
Godina	Početna (2020.)	Srednja (2025.)	Ciljna (2030.)	
5G mreža	Pokrivenost teritorije BiH, %	-	35	80
	Pokrivenost putnih pravaca u BiH, %	-	40	95
Izvor: Ministarstvo komunikacija i prometa Bosne i Hercegovine				

Udio stanovništva u sistemu prečišćavanja otpadnih voda (%)			
Godina	Početna (2019.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora PM2,5	3,6	20	50
Izvor: Agencija za statistiku			

Udio netretiranog komunalnog otpada (%)			
Godina	Početna (2019.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora PM2,5	25	17	10
Izračuni UNDP-a bazirani su na podacima Eurostata. Radi poređenja, podatak za Srbiju iznosi 16%, Hrvatsku 4%, dok je EU prosjek 1%.			

Udio recikliranog komunalnog otpada (%)			
Godina	Početna (2019.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora PM2,5	3	17	30
Izvor: Eurostat 2-3; Radi poređenja, podatak za Hrvatsku u 2015. iznosi 24%, Sloveniju 58%, dok je EU prosjek 46%.			

Nivo ukladenosti bh. zakonodavstva sa zakonodavstvom EU			
Godina	Početna (2019)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	Nizak	Ograničen	Značajan
Izvor: Nacionalni izvještaj i dvogodišnji izvještaj u okviru UNFCCC Izvještaj o BiH , BHAS			

Udio izvora obnovljive energije u ukupnoj krajnjoj potrošnji energije (%)			
Godina	Početna (2018.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	35,7	41,0	45,0
Izvor: Izvor: MVTEO BiH https://see2020.info/sustainable-growth/			
Napomena: Konačni ciljevi za udio obnovljivih izvora energije u ukupnoj krajnjoj potrošnji energije će se definisati u okviru Integrisanog energetskeg i klimatskog plana Bosne i Hercegovine za period 2021-2030. godina (NECP BIH 2021-2030 godina), čija je izrada u toku.			
Energetski intenzitet mjeren u pogledu primarne energije i BDP-a			
Godina	Početna (2015.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	6,7	6,2	5,5
Izvor: International Energy Agency (IEA), United Nations Statistics Division (UNSD)			

3. STRATEŠKI CILJ: DRUŠTVO JEDNAKIH MOGUĆNOSTI

Inkluzivan društveni razvoj treba da ojača povjerenje u društvu, ličnu i ekonomsku sigurnost i pravedniju raspodjelu dohotka, bolju socijalnu koheziju, bolji pristup odgoju, obrazovanju, obuci i nauci, bolje prilike za sticanje znanja, vještina i kompetencija potrebnih za 21. vijek, te dobro mentalno i javno zdravlje.

Po pitanju socijalne zaštite i inkluzije, još nema cjelodržavne strategije za smanjenje siromaštva i za socijalnu inkluziju i zaštitu niti sistema za praćenje realizacije strateške politike u cijeloj državi. Kada su u pitanju osobe s invaliditetom, prevladava institucionalna zaštita, te je neophodna adekvatna podrška uslugama u zajednici koja bi omogućila samostalan život osobama sa invaliditetom. Na entitetskom nivou postoji širok spektar strategija i zakona koji se odnose na socijalnu inkluziju i zaštitu, ali se ne provode zbog nedostatka sredstava, neadekvatnih procedura, standarda i praksi upućivanja, te nedostatka međuinstitucionalne koordinacije.

Obrazovanje i zdravlje imaju ključnu ulogu u razvoju ljudskog kapitala, nužnog za ubrzan ekonomski razvoj. No, oni su ne samo važni inputi (jer doprinose povećanje produktivnosti i proizvodnje) nego i važni outputi jer izravno utiču na ljudsko blagostanje. Nužna je aktivna politika za

dostizanje optimalne veličine investicija u obrazovanje, zdravstvo i socijalne politike, koja pri tome posebno pazi da ne dolazi do jačanja društvenih nejednakosti.

3.1. **Prioritet: Unaprijediti politike iz oblasti socijalne zaštite i rada i zapošljavanja u BiH**

Unaprijeđenje koordinacije u području socijalne zaštite, rada i zapošljavanja u Bosni i Hercegovini za provedbu obaveza iz međunarodnih dokumenata, vezano je za potrebu realizacije obveza Bosne i Hercegovine glede implementacije međunarodnih dokumenata, kao i preporuka nadležnih tijela UN-a, Vijeća Europe, Europske unije, koje se odnose na navedena područja. Bosna i Hercegovina je ratificirala značajan broj konvencija i drugih međunarodnih dokumenata, čime su odredbe ovih dokumenata postale važan izvor prava u navedenim područjima i pretpostavka da se nacionalno zakonodavstvo u Bosni i Hercegovini uredi na način da svim građanima u zemlji obezbijedi određenu razinu prava, pod jednakim uvjetima i po načelima jednakosti i nediskriminacije. U smislu spomenutog Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine, zajedno sa Ministarstvom za ljudska prava i

izbjeglice Bosne i Hercegovine i drugim institucijama Bosne i Hercegovine u obavezi da inicira i koordinira provedbu navedenih obaveza i preporuka.

Unaprijeđenje koordinacije aktivnosti u oblasti rada i zapošljavanja u BiH, vezano je za koordinaciju aktivnosti na izradi Strategije zapošljavanja u BiH za period 2022.-2027. Koordinacija će se dodatno unaprijediti kroz realizaciju sporazuma o zapošljavanju i socijalnom osiguranju zaključenih između BiH i drugih država.

3.2. Prioritet: Unaprijediti politke iz oblasti obrazovanja

U okviru ovog prioriteta poseban fokus će biti na koordinaciji reformskih procesa s nadležnim obrazovnim i drugim institucijama u Bosni i Hercegovini, unaprijeđenje oblasti obrazovanja i obuke mladih sa fokusom na izgradnju ljudskih resursa, harmonizacija planova entitetskih tijela vlasti na osnovu provedbe okvirnih zakona i razvijanja nedostajućih strateških dokumenata, te nastavak saradnje na međunarodnom planu u oblasti obrazovanja i obuke mladih, a u cilju dostizanja EU standarda i trendova u cilju potpunog integrisanja u europski obrazovni prostor

Pored praćenja provođenja okvirnih zakona iz oblasti predškolskog, srednjeg stručnog i visokog obrazovanje, i praćenja implementacije strateških dokumenata, poduzimat će se aktivnosti na daljem razvoju i provođenju Kvalifikacijskog okvira u Bosni i Hercegovini, ali i pripremne aktivnosti na izradi dva važna dokumenta strateškog tipa za oblast obrazovanja i obuke (svi nivoi i vrste obrazovanja) i oblasti obrazovanja odraslih.

Unaprijeđenje pristupa i kvaliteta obrazovanja i obuke naglašava potrebu za razvojem sektora koji će pripremiti mlade ljude za radno i životno okruženje, kako sada tako i u budućnosti, fokusirajući se posebno na individualni pristup učenju, izgradnji osnovne i matematičke pismenosti, te sticanju opšteg i specijalizovanog znanja, vještina i kompetencija, zasnovanih na

ishodima učenja i ključnim kompetencijama. Za unaprijeđenje kvaliteta obrazovanja i obuke identifikovani su sljedeći procesi: kurikularna reforma na svim nivoima obrazovanja, obuke temeljena na ishodima učenja i ključnim kompetencijama razvoj kapaciteta nastavnika, modernizacija škola i nastavnih metoda, razvoj digitalnih i ostalih ključnih kompetencija, univerzalno i kvalitetno predškolsko obrazovanje, strateško investiranje u istraživačko-razvojne aktivnosti obrazovnih institucija i efikasan sistem cjeloživotnog učenja.

Postizanje inkluzivnoga obrazovanja i odgoja znači mijenjati kulturu, politiku i praksu odgojno-obrazovnih ustanovana svim nivoima obrazovanja, kako bi se odgovorilo na potrebe svakoga djeteta i mladog čovjeka, kao i obavezu da se identifikuju i uklone prepreke koje sprječavaju dostizanje toga cilja.

3.3. Prioritet: Unaprijediti politke iz oblasti zdravstva

U narednom periodu poseban fokus će biti na koordinaciji aktivnosti u cilju jačanja kapaciteta u oblasti zdravstva u BiH za pripravnost i odgovor na javnozdravstvene prijetnje, odnosno na koordinaciji aktivnosti u vezi s prevencijom, suzbijanjem i otklanjanjem epidemije prouzrokovane korona virusom, zavisno od razvoja epidemije zaraznog oboljenja COVID-19 u BiH, regiji i šire.

Potrebno je poduzimati cijeli niz aktivnosti i u pogledu prevencije nezaznih bolesti, što se najbolje postiže integrisanim pristupom sa drugim sektorima a posebno kroz sport i sportskih aktivnosti kako za profesionalne sportiste tako i za cjelokupno stanovništvo.

Jačanje procesa EU integracija i unaprijeđenje međunarodne saradnje u oblasti zdravstva ostvarit će se kroz sprovedbu postojećih međunarodnih sporazuma i kroz aktivnosti radi zaključivanja novih sporazuma koji će doprinijeti unaprijeđenju zdravstvene zaštite u BiH i podržati procese na putu ka europskim integracijama. Također, kontinuirana

suradnja sa međunarodnim organizacijama unaprijedit će ispunjavanje međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine u oblasti zdravstva i obaveza u procesu evropskih integracija.

Potrebno je i jačati koordinaciju i komunikaciju sa institucijama u BiH, posebno kroz zajednički koordinirani rad radnih grupa na izradi strateških dokumenata i izvještaja za međunarodne organizacije.

Priprema, sprovedbe i praćenje međunarodnih projekata u oblasti zdravstva ostvarit će se kroz saradnju sa nadležnim institucijama s ciljem smanjenja faktora rizika od zaraznih i nezaraznih

bolesti u BiH, te omogućiti bolje zdravstvene ishode za stanovništvo, kao i jačanje usluga mentalnog zdravlja u zajednici. Jačanje sistema planiranja i izvještavanja ostvarit će se kroz kontinuiranu suradnju sa nadležnim institucijama i rad radnih grupa te blagovremeno dostavljanje izvještaja međunarodnim organizacijama. Sprovedba zakona/sporazuma i drugih propisa u oblasti zdravstva ostvarit će se blagovremenim i zakonskim provođenjem aktivnosti. Izazovi sa kojima se susreće zdravstvo su sljedeći: pandemija izazvana zaraznim oboljenjem COVID-19, nedostatak ljudskih resursa te koordinacija unutar specifičnih uređenja u oblasti zdravstva u BiH.

Indikatori u okviru Strateškog cilja 3:

Stopa siromaštva, međunarodna granica siromaštva			
Godina	Početna (2015.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	3,9	3,0	0,0
Izvor: Svjetska banka			

Stope smrtnosti od nezaraznih bolesti (na 1.000 stanovnika)			
Godina	Početna (2015.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)*
Ukupno (3.4.1)	18,2	16,4	12,1
Žene (3.4.1.a)	13,2	11,1	8,8
Muškarci (3.4.1.b)	23,1	19,8	15,7
Izvor: https://apps.who.int/gho/data/view.main.2490			

Indeks rodne nejednakosti (Gender Inequality Index)⁵³			
Godina	Početna (2018.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	0,162	0,145	0,089
Izvor: http://www.hdr.undp.org/en/global-reports Vrijednosti GII u 2018. godini: za Sloveniju 0,069, Hrvatsku 0,122, Srbiju 0,161.			

Udio ekonomski neaktivnih osoba u dobi od 20 do 64 godine koje su neaktivne zbog brige o djeci ili nemoćnih odraslih osoba			
Godina	Početna (2019.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Ukupno	3,5	3,0	2,0
Muškarci	0,4	0,4	0,4
Žene	5,1	4,0	3,0
Izvor: Anketa o radnoj snazi, (2019).			

Stopa zaposlenosti			
Godina	Početna (2019.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora			
Žene	26,7	32,0	40,0
Muškarci	44,6	46,9	55,0
Mladi	23,4	24,6	30,2
Ukupno	35,5	37,3	45,9
Izvor: Agencija za statistiku BiH, http://bhas.gov.ba/data/Publikacije/Bilteni/2019/LAB_00_2019_TB_0_BS.pdf			

⁵³ Indeks spolne nejednakosti (GII) mjeri nepovoljan položaj žena u oblastima zapošljavanja, ekonomske aktivnosti i reproduktivnog zdravlja. Indeks pokazuje gubitak u humanom razvoju, koji je rezultat nejednakosti položaja žena i muškaraca u tri navedene oblasti. Kreće se od 0 (žene i muškarci potpuno jednaki) do 1 (jedan spol je u znatno lošijem položaju u svim navedenim oblastima).

Stopa učešća u obaveznom/organizovanom učenju (u godini prije polaska u osnovnu školu), po polu								
<i>Početna (2020/21. š.g.)</i>			<i>Srednja (2023.)</i>			<i>Ciljna (2030.)</i>		
Ukupno	Muški	Ženski	Ukupno	Muški	Ženski	Ukupno	Muški	Ženski
30%	30%	30%	40%	40%	40%	70%	70%	70%
Izvor: Redovna statistika obrazovanja, školska 2020/2021. godina - konačni podaci								

Stopa učešća mladih i odraslih u formalnom i neformalnom obrazovanju i obuci tokom prethodnih 12 meseci, po polu			
	<i>Početna 2021⁵⁴</i>	<i>Srednja (2023.)</i>	<i>Ciljna (2030.)</i>
godine	15-24	15-24	15-24
muški	56	60	65
ženski	66	70	75
Izvor: Anketa o radnoj snazi, I kvartal 2021. godine/LFS			

⁵⁴ Indikator se odnosi na populaciju koja je učestvovala u formalnom ili neformalnom obrazovanju, u poslednjih 12 meseci .

IV. Okvir za provođenje, praćenje i izvještavanje

Strateški okvir institucija Bosne i Hercegovine do 2030. godine je okvirni dokument za usmjeravanje i provođenje strateških dokumenata na nivou institucija Bosne i Hercegovine do kraja 2030. godine. Strateški i operativni dokumenti u budućnosti će sadržavati relevantne ciljeve, prioritete, mjere i aktivnosti te alokaciju resursa (i vezu sa proračunskim programom) povezane sa strateškim ciljevima i prioritetima iz Strateškog okvira institucija BiH. Na taj način će se osigurati koherentnost ciljeva i provedbe javnih politika na nivou institucija BiH te usklađenost s planiranjem proračuna i drugih izvora financiranja.

Praćenje i izvještavanje o provedbi Strateškog okvira institucija Bosne i Hercegovine važan je dio procesa strateškog planiranja, a obuhvatiti će proces prikupljanja i analize pokazatelja kojim će se pratiti uspješnost provedbe strateških ciljeva iz Strateškog okvira institucija BiH.

Izvještavati će se o provedbi ovog dokumenta (do isteka važenja) radi pružanja pravovremenih i relevantnih informacija ključnim donosiocima odluka na razini Vijeća ministara i institucija BiH.

Direkcija za ekonomsko planiranje kao koordinator izrade ovog dokumenta će koordinirati izradu godišnjeg izvještaja o provedbi Strateškog okvira institucija BiH. Izvještaj će se temeljiti na izvještajima o provedbi ciljeva kroz srednjoročne i godišnje akte planiranja u institucijama BiH.

Institucije Bosne i Hercegovine su dužne osigurati implementiranje strateških ciljeva iz dokumenta kroz sve ostale relevantne strateške i planske dokumente, kao i redovno pratiti implementaciju i izvještavati sukladno važećim regulativama. Na taj način će se doprinijeti realizaciji aktivnosti u svrhu dostizanja ciljeva održivog razvoja.

Godišnji izvještaj o provedbi Strateškog okvira institucija BiH će sadržavati ulazne parametre za izradu:

- Godišnjeg izvještaja o provedbi Okvira za realizaciju Ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini i
- Dobrovoljnog izvještaja prema UN-u (2023. i 2027.).